การต่อสู้ในการบัญญัติศัพท์ก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475

บทคัดย่อ

การต่อสู้ทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งในช่วงก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 เป็นการต่อสู้ในการบัญญัติศัพท์เป็น *"ภาษาไทย"* เพื่อควบคุมความหมายของคำที่มาจากภาษาต่างประเทศ ซึ่งลึกลงไปแล้วก็คือการควบคุมความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมทางสังคมและการเมืองของคนไทย การบัญญัติศัพท์จึงเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ชนชั้นนำของไทยตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นต้นมาพยายามทำให้คนไทยทั่วประเทศใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง เพราะหมายถึงการ *"เป็นไทยในความนิยมและความคิด"* ซึ่งก็คือการยอมรับโครงสร้างสังคมที่แบ่งคนออกเป็นลำดับชั้นและโครงสร้างการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจ โดยอยู่ภายใต้วิธีคิด โลกทัศน์ ค่านิยม รสนิยม อุดมการณ์ และคุณธรรม ที่ *"ภาษาไทยมาตรฐาน"* กำหนดความหมายเอาไว้ ดังนั้น ในขณะที่ปัญญาชน นักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นำเอาศัพท์การเมืองใหม่ๆ จากประเทศตะวันตกและจีนเข้ามาใช้ ทั้งการใช้ในลักษณะ *"ทับศัพท์"* และ *"การบัญญัติศัพท์"* ปัญญาชนหลายพระองค์ก็ได้ทรงต่อสู้ด้วยการบัญญัติศัพท์จำนวนมากขึ้นมาแข่งขัน ขณะเดียวกันการสร้างความรู้ทางนิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และความรู้เกี่ยวกับประเทศต่างๆ ก็ทำให้เกิดการบัญญัติศัพท์ใหม่ๆ ซึ่งคำศัพท์และความรู้ใหม่ที่นำเสนอผ่านคำศัพท์เหล่านั้นย่อมนำเอาความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจใหม่ๆ ไปสู่คนทั่วไปในสังคมไทย การบัญญัติศัพท์จึงมีความสำคัญต่อชนชั้นนำมากยิ่งขึ้น เพราะช่วยในการควบคุมความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมิให้ *"เดินเร็วเกินไป"* หรือ *"เดินผิดทาง"* และช่วยลดพลังของความคิดทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นอันตรายต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ด้วย

ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 การสอบสวนหลวงประดิษฐ์มนูธรรมว่าเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ในกรณีที่เสนอ *"เค้าโครงการเศรษฐกิจ"* ใน พ.ศ.2476 ได้ทำให้เกิดการบัญญัติศัพท์จำนวนหนึ่งในลัทธิสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ เพื่อใช้ในการซักถาม การตอบคำถาม และการเขียนรายงานเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร แต่ศัพท์บัญญัติเหล่านี้ยังไม่เป็นที่รับรู้อย่างแพร่หลาย

ในครึ่งหลังของทศวรรษ 2470 จนกระทั่งถึงทศวรรษ 2510 พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงมีบทบาทสำคัญที่สุดในการบัญญัติศัพท์เพื่อให้ *"ภาษาไทยเจริญขึ้น"* โดยเฉพาะอย่างยิ่งศัพท์ที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด เพื่อจะให้ศัพท์บัญญัติเหล่านั้นช่วยกำกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยให้ดำเนินไปอย่าง *"เป็นธรรมชาติ"* และให้สังคมไทยมีคำใหม่ๆ ใช้อย่างเพียงพอในสมัยที่คนไทยจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองภายในประเทศและจะต้องสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากขึ้น

ในครึ่งหลังของทศวรรษ 2470 และเกือบตลอดทศวรรษ 2480 ปัญญาชนในฝ่ายรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้ *"ศัพท์บัญญัติ"* จำนวนมากเพื่อการต่อสู้ทางการเมือง

เช่น คำว่า *รัฐนิยม, ลัทธิชูชาติ, คณะการเมือง, มนุสสปฏิวัติ, มติมหาชน, ประชารัฐ* ฯลฯ คำศัพท์เหล่านี้ล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ทางการเมืองในระบอบใหม่ แต่ได้รับการสร้างความหมายไปในทางที่ตอบสนองระบอบการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจ ขณะเดียวกันก็เป็นความหมายที่ช่วยในการต่อสู้ทางอุดมการณ์กับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกด้วย

ในทศวรรษ 2490 มีการบัญญัติศัพท์จำนวนมากโดยปัญญาชนฝ่ายซ้าย ซึ่งพยายามแปลศัพท์ในลัทธิมาร์กซิสต์เป็นภาษาไทยเพื่อใช้ในการต่อสู้ทางอุดมการณ์กับฝ่ายรัฐบาลและปัญญาชนอนุรักษ์นิยม-กษัตริย์นิยม โดยศัพท์บัญญัติของฝ่ายซ้ายได้ถูกนำไปใช้ในบทความ วรรณกรรม และงานเขียนทางประวัติศาสตร์ แม้ว่าคำศัพท์เหล่านี้จะถูกเบียดขับออกไปในทศวรรษ 2500 แต่ก็ได้ถูกนำกลับมาใช้อย่างมากในทศวรรษ 2510 เมื่อมีการเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษา

ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชมีบทบาทสำคัญในการรักษาภาษาไทยมาตรฐานเอาไว้ โดยต้องการให้คนไทยมีความรู้สึกนึกคิด *"แบบไทย"* ถึงกับต่อต้านการบัญญัติศัพท์และได้ทำให้วาทกรรม *"ภาษาวิบัติ"* มีพลังในสังคมไทย แต่ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดำเนินไปรวดเร็ว ก็ทำให้นักวิชาการและประชาชนทั่วไปมีบทบาทมากขึ้นในการบัญญัติศัพท์ รวมทั้งการสร้างคำใหม่ๆ และการนำเอาคำเก่ามาใช้ในความหมายใหม่ สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนมีอำนาจมากขึ้น อย่างไรก็ตามรัฐและกลุ่มทุนยังคงมีอำนาจสูง จนทำให้ศัพท์บัญญัติที่เอื้อประโยชน์ต่ออำนาจรัฐและกลุ่มทุน เช่นคำว่า *"ชาติไทย" "ผู้ใช้แรงงาน"* และ *"มลภาวะ"* ได้ชัยชนะเหนือ *"ประชาชาติไทย" "กรรมกร"* และ *"มลพิษ"*

ความรู้เกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์จึงมีความสำคัญต่อการเข้าใจการต่อสู้ทางการเมืองอย่างแหลมคมและซับซ้อนในสังคมไทย และที่สำคัญยิ่งก็คือช่วยให้เข้าใจ *"การเมืองวัฒนธรรม"* หรือการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจในการความหมาย อันเป็นอำนาจที่ซึมลึกแต่แฝงเร้นอย่างแนบเนียน จนผู้คนตกอยู่ภายใต้บงการของอำนาจครอบงำนั้นอย่างยากที่จะถอนตัว

การต่อสู้ในการบัญญัติศัพท์ก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475

สายชล สัตยานุรักษ์
สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ในช่วงก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 มีการต่อสู้ทางความคิดอย่างเข้มข้นระหว่างหลายฝ่าย การต่อสู้ที่สำคัญเกิดขึ้นในการสร้างคำภาษาไทยใหม่ๆ ขึ้นมาใช้ ซึ่งพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงเรียกว่า ***"การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย"*** *("coining Thai words")*[1] เพราะการบัญญัติศัพท์เป็นการแปลคำโดยเลือกเอาคำที่มีความหมายตามที่ผู้บัญญัติศัพท์ต้องการ เพื่อจะควบคุมความหมายของคำที่มาจากภาษาต่างประเทศ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์การบัญญัติศัพท์ในช่วงก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการต่อสู้ทางการเมืองอย่างสำคัญ และการบัญญัติศัพท์เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว โดยที่ศัพท์บัญญัติจำนวนไม่น้อยพ่ายแพ้ในการต่อสู้และถูกลืมเลือนไป แต่ศัพท์บัญญัติส่วนใหญ่ยังคงถูกใช้ในการสื่อสารในสังคมไทยปัจจุบัน

การศึกษาประวัติศาสตร์การบัญญัติศัพท์ในที่นี้ เป็นการศึกษาเชิงการเมืองวัฒนธรรม (cultural politics) ทั้งนี้ คำว่า *"การเมืองวัฒนธรรม"* หมายถึงการต่อสู้เพื่อรักษาหรือปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในมิติทางวัฒนธรรม เช่น การสร้างความรู้, การบัญญัติศัพท์, การสร้างสรรค์ทางศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น ทัศนศิลป์ นาฏศิลป์ วรรณศิลป์ ฯลฯ ซึ่งลึกลงไปแล้วกิจกรรมทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นเรื่องของการนิยามความหมาย ว่าอะไรคือ *"ความจริง ความดี ความงาม"* ซึ่งในกรณีของไทย การต่อสู้ในมิติทางวัฒนธรรมในอดีตที่ผ่านมามักเป็นการต่อสู้เพื่อนิยามความหมายว่าอะไรคือ *"ความจริง ความดี ความงาม"* เกี่ยวกับ *"ชาติไทย"* และ *"ความเป็นไทย"* รวมทั้งการปฏิบัติการในด้านต่าง ๆ เพื่อทำให้คนใน *"ชาติไทย"* หรือ *"สังคมไทย"* ยึดถือเอาความหมายดังกล่าวมาเป็นฐานคิดหรือโลกทัศน์ ซึ่งจะมีผลตั้งแต่ระดับความรู้สึกนึกคิดไปจนถึงพฤติกรรมและปฏิบัติการทางสังคมของคนไทย

การวิเคราะห์ **"การเมืองวัฒนธรรม"** เรื่อง**การบัญญัติศัพท์** นับเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ของ *"ภาษาไทย"* เพื่อจะเข้าใจการต่อสู้ในการนิยามความหมายผ่านการสร้างคำใหม่ ๆ *ใน "ภาษาไทย"* ในช่วงก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ซึ่งสังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับโลกภายนอกก็ทวีความใกล้ชิดขึ้น จนคำจากภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสหลั่งไหลเข้ามาสู่สังคมไทย และปัญญาชนไทยได้ทำการ

---

[1] พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงแปล *"coining Thai words"* ว่า *"การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย"*

"แปล" และ *"แปร"* คำจำนวนมากในภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศส มาเป็นคำใน *"ภาษาไทย"* โดยที่ปัญญาชนมีความสำนึกอย่างลึกซึ้งว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำทาง *"การเมือง"* กล่าวคือ เป็นความพยายามในการควบคุมความหมายของคำ หรือความหมายของ *"ความจริง ความดี ความงาม"* ในทัศนะของคนไทย ที่จะมีผลไปถึงการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งในยุคของปัญญาชนเองและในอนาคตข้างหน้า

ความเข้าใจมิติทางการเมืองและวัฒนธรรมของ *"ภาษาไทย"* มีความสำคัญ เพราะไม่เพียงแต่จะช่วยให้มองเห็นความสำคัญของการศึกษา *"ภาษาไทย"* ในลักษณะที่ต้องพิจารณาความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างความเปลี่ยนแปลงของภาษาไทยกับบริบททางประวัติศาสตร์เท่านั้น ที่สำคัญกว่าก็คือ การศึกษาในแนวการเมืองวัฒนธรรมเช่นนี้จะช่วยให้คนในสังคมตระหนักในอำนาจของภาษา จนสามารถปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากการติด *"คุก"* ของภาษาได้ระดับหนึ่ง และมีเสรีภาพและมีศักยภาพที่จะใช้ภาษาไทยอย่างมีพลังมากขึ้น เช่น สามารถระมัดระวังไม่นำศัพท์บางคำมาใช้อย่างปราศจากความสำนึกในความหมายทางการเมืองที่แฝงเร้นอยู่เบื้องหลัง หรือสามารถจะบัญญัติศัพท์ใหม่สำหรับใช้สื่อสารกับผู้คนในสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมืองที่พึงประสงค์ หรือเพื่อสถาปนาความหมายของศัพท์บางคำให้กลายเป็นวาทกรรมที่ทรงพลังในสังคมการเมืองไทยที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เป็นต้น

ความสำคัญทางการเมืองของ "ภาษาไทย"

เนื่องจาก *"การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย"* หมายถึงการทำให้คำศัพท์ในภาษาตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสกลายเป็นคำศัพท์ใน *"ภาษาไทย"* (ซึ่ง *"ภาษาไทย"* ในที่นี้หมายรวมถึงภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร ภาษามอญ ภาษาลาว ฯลฯ ที่มีอยู่ใน *"ภาษาไทย"* ด้วย) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์ความสำคัญของ *"ภาษาไทย"* เสียก่อน

***"ภาษาไทย"* มีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรัฐไทยตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นต้นมา**[2] เพราะการใช้ *"ภาษาไทย"* อย่าง *"ถูกต้อง"* หมายถึงการยอมรับระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ *"ถูกต้อง"* ใน *"ชาติไทย"* ซึ่งก็คือความสัมพันธ์ระหว่างคน *"ชั้น"* ต่าง ๆ ในโครงสร้างสังคมที่แบ่งคนออกเป็นลำดับชั้นอย่างละเอียดซับซ้อน หรือเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะ *"รู้ที่ต่ำ-ที่สูง"* ซึ่งความสัมพันธ์ทาง

---

[2] ก่อนเกิดรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รัชกาลที่ 4 ทรงพยายามกำหนดหลักภาษาไทยที่ถูกต้องหรือภาษาไทยมาตรฐาน เพราะพระองค์ทรงพยายามสถาปนาวัฒนธรรมและอุดมการณ์ของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพื่อเป็นวางรากฐานสำหรับการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในอนาคต แต่การสถาปนารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างเต็มรูปแบบบรรลุความสำเร็จในรัชกาลที่ 5 โดยที่การทำให้ภาษาไทยมีมาตรฐาน หรือมี "หลักภาษาที่ถูกต้อง" และเป็นภาษาที่คนในวงกว้างยอมรับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา นับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของความสำเร็จในการสร้างรัฐแบบรวมศูนย์อำนาจ

สังคมในลักษณะนี้เป็นรากฐานของระบอบการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ในมือของชนชั้นนำในส่วนกลาง โดยข้าราชการระดับต่าง ๆ ได้รับการแบ่งสรรอำนาจลดหลั่นกันลงมา ในขณะที่ประชาชนเป็นคนชั้นต่ำสุดและเป็นผู้ที่มี *"หน้าที่"* หลายประการต่อ *"ชาติไทย"* แต่ยังมีสิทธิและอำนาจน้อยกว่าคนใน "ชั้น" อื่น ๆ ดังนั้น ปัญญาชนกระแสหลักจึงเน้นความสำคัญของ *"ภาษาไทย"* และส่งเสริมให้คนไทยใช้ *"ภาษาไทย"* อย่างถูกต้องตามแบบแผนตลอดมา[3]

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า **การใช้ *"ภาษาไทย"* จะทำให้บุคคลหนึ่ง ๆ มีความ *"เปนไทย"* ทั้ง *"ในความนิยมและความคิด"***[4] พระองค์จึงทรงวางหลักเกณฑ์ ***"ความเปนชาติโดยแท้จริง"*** เอาไว้ว่า *"ลักษณะที่จะตัดสินว่าใครเปนคนชาติใดนั้นก็มีอยู่แต่ที่ภาษาซึ่งคนนั้นใช้อยู่โดยปรกตินั้นแล"*[5] และ *"ต้องถือเอาภาษาเปนใหญ่ และใครพูดภาษาใด แปลว่าปลงใจจงรักภักดีต่อชาตินั้นโดยจริงใจ ไม่ใช่โดยความจำเปนชั่วคราว"*[6] เกณฑ์ดังกล่าวนี้ เปิดโอกาสให้คนชาติพันธุ์ต่าง ๆ *"กลายเป็นไทย"* โดยการหันมาใช้ *"ภาษาไทย"* ในชีวิตประจำวัน จนกระทั่ง *"เปนไทย"* ทั้ง *"ในความนิยมและความคิด"* ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระ

---

[3] โปรดดู สายชล สัตยานุรักษ์, ประวัติศาสตร์วิธีคิดเกี่ยวกับ "สังคมและวัฒนธรรมไทย" ของปัญญาชน พ.ศ. 2435-2535" รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550. และโปรดดูรายละเอียดเกี่ยวกับการแบ่ง "ชั้น"ที่สัมพันธ์กับการสร้างอัตลักษณ์ของคน "ชั้น" ต่าง ๆ ในสายชล สัตยานุรักษ์, **สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ "เมืองไทย" และ "ชั้น" ของชาวสยาม** กรุงเทพฯ: มติชน, 2546. และโปรดดูการเปรียบ "ชั้น" ของคนในสังคมไทยกับองค์เจดีย์ ในผลงานของพระยาอนุมานราชธน ที่ประชาชนในชนบทถูกจัดให้เป็นคนในชั้น "ฐานเจดีย์" ในสายชล สัตยานุรักษ์, **"ความเป็นไทย" ในชีวิตและผลงานของพระยาอนุมานราชธน** (อยู่ระหว่างดำเนินการจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มติชน). อย่างไรก็ตาม ควรกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า มีความเปลี่ยนแปลงอย่างละเอียดอ่อนในความคิดเรื่องการแบ่งชั้น เป็นต้นว่าในทฤษฎีองคาพยพ สถานภาพของประชาชนเปลี่ยนแปลงอยู่ไม่น้อย ในสมัยรัชกาลที่ 1 รามเกียรติ์ เปรียบประชาชนกับ "อาวุธ" ซึ่งถ้าหากไม่มีผู้ถือก็ปราศจากความหมาย ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส บางเรื่องเปรียบประชาชนกับ "ผมหรือขน" ซึ่งหากหลุดไปเล็กน้อยก็ไม่น่าเกลียด แต่หากหลุดไปมากก็จะ "ดูโหรง" และบางเรื่องทรงเปรียบประชาชนเป็นมือหรือเท้า ซึ่งเป็นอวัยวะที่มีความสำคัญต่อร่างกายมากขึ้น ส่วนพระยาอนุมานราชธนเน้นว่าความไม่เสมอภาคเป็นเรื่องธรรมชาติ แต่ก็เปรียบคนต่างชั้นกันว่าเหมือนนิ้วมือซึ่งยาวไม่เท่ากัน หรือเหมือนคนที่มีร่างกายสูงต่ำไม่เท่ากัน ความเปลี่ยนแปลงของทฤษฎีองคาพยพเช่นนี้ สะท้อนว่าแม้ปัญญาชนจะเน้นการแบ่งชั้น แต่สถานภาพของประชาชนก็ดีขึ้นเรื่อย ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าสังคมมีแนวโน้มที่จะมีความเสมอภาคมากขึ้น

[4] อัศวพาหุ (นามแฝง), "ความเปนชาติโดยแท้จริง" **ปกิณกคดี พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร, 2515, หน้า 13-14. (เน้นโดยผู้เขียน)

[5] เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

[6] เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงระบุไว้ด้วยว่า **หากผู้ใดไม่ใช้ *"ภาษาไทย"* ก็แสดงว่า *"ผู้พูดต่างภาษากับผู้ปกครองนั้น ยังไม่เชื่องอยู่ตราบนั้น"***[7]

คำว่า ***"เชื่อง"*** ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ในพระราชนิพนธ์ ***"ความเปนชาติโดยแท้จริง"*** นี้ ย่อมหมายถึงการยอมรับลำดับชั้นทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคมแบบ *"รู้ที่ต่ำ-ที่สูง"* นั่นเอง ซึ่งการ *"รู้ที่ต่ำ-ที่สูง"* นี้หมายรวมถึงการยอมรับ *"หน้าที่"* ตามสถานภาพทางสังคมด้วยความเต็มใจ และการประพฤติปฏิบัติตนตาม *"คุณธรรม"* ต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น ความจงรักภักดี ความเชื่อฟัง ความเสียสละ ความสามัคคี ฯลฯ

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การเน้นความสำคัญของ *"ภาษาไทย"* เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างมโนทัศน์ *"ชาติไทย"* และ *"ความเป็นไทย"* โดยปัญญาชนภาครัฐ เพื่อหวังจะให้ความหมายที่ได้รับการสถาปนาขึ้นมานี้ช่วยจรรโลงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้มั่นคงสถาพร[8] นอกจากจะดำเนินนโยบายทางการศึกษาเพื่อทำให้คนทั่วประเทศสยามใช้ *"ภาษาไทย"* ในการพูดและการเขียนแล้ว ยังมีกระบวนการทำให้ความรู้และความคิดทางพุทธศาสนา *"กลายเป็นไทย"* คือใช้ภาษาไทยและตัวอักษรไทยในการสื่อสาร เพื่อจะเปลี่ยนพุทธศาสนาในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่เคยมีลักษณะเฉพาะถิ่นอย่างมาก ให้กลายมาเป็นระบบความคิดที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้นภายใต้ *"มาตรฐาน"* หรือ *"ความถูกต้อง"* ของพุทธศาสนาแบบไทยที่ชนชั้นนำได้สถาปนาขึ้นมา

กระบวนการทำให้ความรู้และความคิดทางพุทธศาสนาอยู่ในภาษาไทยและใช้ตัวอักษรไทยในการเขียนนี้ แม้ว่าเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว แต่มีการดำเนินการอย่างเข้มข้นในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นต้นมา ในสมัยรัชกาลที่ 1 นั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชบัณฑิตย์แต่ง **ไตรภูมิโลกวินิจฉยกถา** เป็นภาษาไทยและเขียนด้วยตัวอักษรไทย และโปรดให้แปลหนังสือทางพุทธศาสนาอีกหลายเรื่องเป็นภาษาไทยและเขียนด้วยตัวอักษรไทยเช่นเดียวกัน เช่น **ชินกาลมาลีปกรณ์, มิลินทปัญหา** ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อสถาปนาอุดมการณ์ของรัฐบนรากฐานของพุทธศาสนาแบบมนุษยนิยมและเหตุผลนิยม รวมทั้งเพื่อใช้หลักธรรมของพุทธศาสนาแบบมนุษยนิยมและเหตุผลนิยมในการจัดระเบียบและควบคุมสังคมและเพื่อแก้ไขปัญหาสำคัญทางการเมืองหลายประการในระยะแรกตั้งราชอาณาจักรรัตนโกสินทร์[9] เมื่อถึงสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้นำแห่งธรรมยุติกนิกาย คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิร

---

[7] เรื่องเดียวกัน, หน้า 15. (เน้นโดยผู้เขียน)

[8] โปรดดูรายละเอียดใน สายชล สัตยานุรักษ์, **รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ "ประวัติศาสตร์วิธีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของปัญญาชน พ.ศ.2435-2535"** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

[9] โปรดดู สายชล สัตยานุรักษ์, **พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก** กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.

ญาณวโรรส ทรงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้ความคิดทางพุทธศาสนา *"กลายเป็นไทย"* เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำให้คนทั่วไปในประเทศสยามได้เข้าใจความหมายของ *"ชาติไทย"* และ *"ความเป็นไทย"* ที่เพิ่งได้รับการสถาปนาขึ้น และเกิดความจงรักภักดีต่อ *"ชาติไทย"* และ *"ความเป็นไทย"*[10]

ตลอดสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ รัฐบาลยังมีนโยบายทางการศึกษาที่กำหนดให้โรงเรียนทั่วประเทศสอนวิชา *"ภาษาไทย"* ควบคู่กับวิชา *"พงศาวดาร"* และ วิชา *"ธรรมจริยา"* เพราะทั้งสามวิชานี้จะช่วย**หล่อหลอมให้คนทั้งหลายในประเทศสยาม "เชื่อง"** หรือ ***"เป็นไทย...ในความนิยมและความคิด"* ได้อย่างมีประสิทธิภาพ** โดยเฉพาะการปลูกฝังให้คนไทยยอมรับโครงสร้างสังคมที่แบ่งคนออกเป็นลำดับชั้น และยอมรับคุณธรรมต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อความมั่นคงของ *"ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์"* รวมทั้งมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งหมายถึงการยอมรับพระราชอำนาจและสถานภาพอันสูงสุดของพระองค์ การปฏิบัติตามพระบรมราชโองการและพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่ทรงประกาศใช้อย่างเคร่งครัด และการยอมเสียสละได้แม้แต่ชีวิตเพื่อ*ปกป้อง "ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์"* ให้มีความมั่นคงตลอดไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทำให้คนในชาติสำนึกว่า ผู้ที่ใช้ภาษาอื่นนั้นเป็น *"พวกของเขา"* ส่วนผู้ที่ใช้ *"ภาษาไทย"* เหมือนกันเป็น *"พวกเรา"* และเป็น *"คนไทย"* ที่มีหน้าที่ต่อพวกเดียวกัน นั่นก็คือหน้าที่ในการรักษาเอกราชของชาติและจงรักภักดีต่อผู้ปกครอง *"ชาติไทย"* ดังสะท้อนอย่างชัดเจนจากข้อความตอนหนึ่งในพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่กองทัพภาคที่ 3 กรมทหารรักษาวัง ว.ป.ร. จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2460 ดังนี้

> *ถ้าไม่รักษาชาติไว้ให้บริบูรณ์ ให้อยู่เป็นไทย เราทั้งหลายก็จะตกไปเป็นเชลย เป็นข้าคนอื่นเขา...เขาคงใช้แต่อำนาจกดขี่ข่มเหงเพราะว่า**เรา**ไม่ใช่**พวกของเขา** เหตุฉะนั้น ...**อย่าให้ต้องถูกเป็นเชลยของภาษาอื่น เราเป็นไทย มีนายแต่ผู้เดียวที่เป็นภาษาไทย** เหตุฉะนี้การที่ตัวเราทั้งหลายเห็นแก่ตัวเราเอง เห็นแก่**คนไทย** ก็ต้องรู้สึกมีความจงรักภักดีต่อผู้ปกครอง*[11]

ความตระหนักอย่างลึกซึ้งถึงความสำคัญของ *"ภาษาไทย"* ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียบเรียงตำราไวยากรณ์ไทยขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแบบเรียน ซึ่งทำให้วงวิชาการในสมัยหลังรับรู้ว่าพระองค์ทรงทำให้ *"ภาษาไทย"* มีกฎเกณฑ์ทางไวยากรณ์อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก

---

[10] โปรดดูรายละเอียดใน สายชล สัตยานุรักษ์, **รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ "ประวัติศาสตร์วิธีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของปัญญาชน พ.ศ.2435-2535"** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

[11] พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสในการพระราชทานธงชัยเฉลิมพลแก่กองทัพภาคที่ 3 กรมทหารรักษาวัง ว.ป.ร. จังหวัดนครศรีธรรมราช วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2460 ใน **พระราชดำรัสร้อยครั้ง** หน้า 146. (เน้นโดยผู้เขียน)

ก่อนหน้ารัชกาลที่ 6 ได้เคยมีความพยายามที่จะสร้าง *"หลักภาษาไทย"* ในบางเรื่อง กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นปัญญาชนพระองค์แรกที่กำหนดลักษณะของภาษาไทยมาตรฐาน โดยทรงประกาศพระบรมราชโองการหลายฉบับเกี่ยวกับการสะกดการันต์, ศัพท์ที่จะใช้กราบบังคมทูลได้, คำผวนที่ไม่ควรกราบบังคมทูล และราชาศัพท์[12] แต่การกำหนดภาษามาตรฐานในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ยังกระทำในขอบเขตที่จำกัด

เมื่อถึงรัชกาลที่ 5 การสร้าง *"หลักภาษาไทย"* นิ่นไปอย่างจริงจังมากขึ้น ในระหว่าง พ.ศ.2414-2425 พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ได้เขียนแบบสอนอ่านหนังสือไทยรวม 6 เล่ม ได้แก่ **มูลบทบรรพกิจ วาหนิติ์นิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน พิศาลการันต์ ไวพจน์พิจารณ์** หนังสือเหล่านี้สอนวิธีเขียนภาษาไทยให้ถูกต้อง เช่น การใช้ตัวอักษรพยัญชนะเสียงสูงต่ำ การผัน การผสมอักษร และตัวสะกดการันต์ นอกจากนี้พระยาศรีสุนทรโวหารยังเขียนหนังสือเรื่อง **อนันตวิภาค** ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับศัพท์ต่าง ๆ เช่น ศัพท์โบราณ เขมร บาลีแผลง และราชาศัพท์ เห็นได้ชัดว่าหนังสือทั้งหลายที่เขียนโดยพระยาศรีสุนทรโวหารมุ่งให้ความรู้เกี่ยวกับการเขียนคำศัพท์ต่าง ๆ ใน *"ภาษาไทย"* อย่างถูกต้องโดยพยายามรักษาอักขรวิธีแบบโบราณเอาไว้

ในต้นทศวรรษ 2430 สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงมีพระดำริให้จัดทำพจนานุกรมภาษาไทยเพื่อพิมพ์เผยแพร่ โดยมีหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ (แพ) ปลัดกรมศึกษาธิการ เป็นหัวหน้าคณะในการจัดทำ พจนานุกรมฉบับแรกที่จัดทำโดยชนชั้นนำไทยนี้ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่จำนวน 500 เล่ม ในปี พ.ศ.2434 มีชื่อว่า **ลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ.110** วัตถุประสงค์ในการจัดทำก็คือ *"เพื่อจะให้เปนตำราสาธารณะแก่ท่านทั้งหลาย ใครอยากจะทราบว่าศัพท์ใดแปลว่ากระไร แลศัพท์ใดควรเขียนหย่างใดจะได้ดู"* [13] พจนานุกรมนี้บอกความหมายของศัพท์ สำนวน ศัพท์รอง และความหมายของศัพท์รอง และบอกที่มาของศัพท์ไว้ด้วย[14]

---

[12] นิธิ เอียวศรีวงศ์, "ภาษาไทยมาตรฐานกับการเมือง" ใน **โขน คาราบาว น้ำเน่า และหนังไทย ว่าด้วยเพลง ภาษา และนานามหรสพ** กรุงเทพฯ: มติชน, 2538. หน้า 158.

[13] โปรดดู ธีระพันธ์ ล. ทองคำ, **การทำพจนานุกรมไทย-ไทย: อดีต-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2389-2533)**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524. หน้า 63-68. ธีระพันธ์ ล. ทองคำ วิเคราะห์ว่า พจนานุกรม**ลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ.110** นี้เป็นพจนานุกรมไทย-ไทยเล่มแรกที่จัดทำโดยคนไทย เป็นพจนานุกรมประเภทศัพท์ทั่วไป (Overall linguistic dictionary) ศัพท์ส่วนใหญ่เป็นคำหลายพยางค์ที่ปรากฏในหนังสือประเภทวรรณคดี จึงเป็นศัพท์ชั้นสูงที่รู้จักและใช้กันในวงวิชาการสมัยนั้น และมักเป็นคำยืมจากภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษามคธ ภาษาสันสกฤต ฯลฯ มิใช่คำไทยสามัญที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน

[14] แหล่งที่มาของศัพท์ในพจนานุกรม ได้แก่ ภาษาไทย ไทยแผลง มคธ สันสกฤต สันสกฤตแผลง เตลงหรือมอญ เตลงแผลง เขมร เขมรแผลง หริภุญไชยหรือลาว หริภุญไชยแผลง ชวา ชวาแผลง เบงคอลี เบงคอลี

เนื่องจากพจนานุกรมฉบับแรกมีข้อบกพร่องมาก กรมศึกษาธิการจึงได้ดำเนินการปรับปรุงพจนานุกรมฉบับนี้และตีพิมพ์ใน พ.ศ.2444 โดยคณะผู้จัดทำได้เพิ่มเติมคำศัพท์ประมาณ 200 คำเข้าไปด้วย "**พจนานุกรม เปนคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสกด ร.ศ.120"** นี้มีความหนามาก เฉพาะหน้าที่มีตัวหนังสือก็มีจำนวนถึง 452 แผ่น และจำนวนที่ตีพิมพ์ก็มากถึง 1,000 เล่ม [15]

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 มีการเรียบเรียงตำราไวยากรณ์ไทยโดยอาศัยการเทียบเคียงกับกฎเกณฑ์ของภาษาอังกฤษและภาษาของชาติต่าง ๆ ในยุโรป ทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับ *"หลักภาษาไทย"* ที่เป็นระบบขึ้นมา โดยพระยาอุปกิตศิลปสาร (นิ่ม กาญจนาชีวะ) ได้แก้ไขปรับปรุงไวยากรณ์ไทยดังกล่าวนี้ให้กลายเป็น *"หลักภาษาไทย"* ที่แน่นอนตายตัว ประกอบด้วยหนังสือ 4 เล่ม ได้แก่ ***อักขระวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ และฉันทลักษณ์*** ซึ่งถือเป็นตำราหลักของ *"ภาษาไทย"* ที่ใช้ในการศึกษาวิชา *"ภาษาไทย"* สืบมาจนถึงปัจจุบัน[16]

นอกจากนี้ ในสมัยรัชกาลที่ 6 ยังมีการจัดทำ **ปทานุกรมสำหรับโรงเรียน พ.ศ.2463** โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อให้การใช้ถ้อยคำและการเขียนหนังสือของคนไทยมีแบบแผน เพื่อให้อ่านหนังสือได้ถูกต้อง และเพื่อให้เข้าใจคำแปล (ความหมาย) ของคำอย่างชัดเจน ในการเก็บรวบรวมคำศัพท์เพื่อทำปทานุกรมนี้ นอกจากจะเก็บมาจากพจนานุกรมเก่า ๆ และหนังสือต่าง ๆ รวมทั้งหนังสือเรียนและหนังสือกวีนิพนธ์แล้ว ยังเก็บศัพท์ที่มีอยู่ในพระราชนิพนธ์ด้วย สำหรับที่มาของศัพท์ ปทานุกรมฉบับนี้ระบุถึงภาษามคธ สันสกฤต เตลง (มอญ) เขมร ลาว ชวา ฮินดู เบงคอลี จีน ญวน อังกฤษ ฝรั่งเศส ปอร์ตุเกส[17] นับเป็นพจนานุกรมไทยฉบับแรกที่ระบุแหล่งที่มาของศัพท์จากภาษาตะวันตก[18]

แผลง ภาษาโบราณ โบราณแผลง จีน จีนแผลง ญวน และญวนแผลง (โปรดดู ธีระพันธ์ ล. ทองคำ, **การทำพจนานุกรมไทย-ไทย: อดีต-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2389-2533)** หน้า 63) เป็นที่น่าสังเกตว่าในพจนานุกรมฉบับนี้จำแนกแหล่งที่มาของศัพท์ไว้อย่างละเอียด เช่น มี ไทยแผลง มอญแผลง เขมรแผลง ฯลฯ ด้วย และเป็นที่น่าสังเกตด้วยว่ายังไม่ปรากฏศัพท์ที่มาจากภาษาตะวันตก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชนชั้นนำอาจยังไม่เห็นความสำคัญของการบัญญัติศัพท์ หรืออาจไม่ยอมรับการบัญญัติศัพท์อย่างเป็นทางการ.

[15] เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

[16] พระยาอุปกิตศิลปสาร, **หลักภาษาไทย(อักขรวิธี วจีวิภาค วากย์สัมพันธ์ ฉันทลักษณ์)** พิมพ์ครั้งที่ 11 กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2545.

[17] ธีระพันธ์ ล. ทองคำ, **การทำพจนานุกรมไทย-ไทย: อดีต-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2389-2533)**. หน้า 71-73.

[18] เนื่องจากผู้เขียนไม่มี **ปทานุกรมสำหรับโรงเรียน พ.ศ.2463** จึงไม่สามารถค้นได้ว่าในปทานุกรมนี้มีศัพท์ใดบ้างที่มาจากภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส และโปรตุเกส เข้าใจว่าศัพท์จากภาษาตะวันตกที่ได้รับเลือกมาพิมพ์ไว้ในปทานุกรมนี้ น่าจะมีแต่คำที่ชนชั้นนำได้พิจารณาแล้วเห็นว่ามีความหมายที่สามารถยอมรับได้ คือไม่ท้าทายอำนาจขององค์อธิปัตย์แห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์

อาจกล่าวได้ว่า การปลูกฝังให้คนทั่วประเทศใช้ *"ภาษาไทย"* อย่างถูกต้องตาม *"หลักภาษาไทย"* และการกำหนดให้ใช้ตัวอักษรไทยภาคกลางในการเขียน ไม่เพียงแต่จะเป็นการสร้างมาตรฐานทางภาษาเพื่อประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างคนที่อยู่ในประเทศเดียวกันเท่านั้น **แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วประเทศ ที่ได้ถูกดึงเข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจของชนชั้นนำกรุงเทพฯ โดยตรงเป็นครั้งแรก เพราะการทำให้คนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศใช้ *"ภาษาไทย"* ย่อมหมายถึงการทำให้คนเหล่านั้นอยู่ภายใต้วิธีคิด โลกทัศน์ อุดมการณ์ คุณธรรม ค่านิยม และรสนิยมที่ *"ภาษาไทยมาตรฐาน"* กำหนดความหมายเอาไว้** โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีคิด โลกทัศน์ อุดมการณ์ คุณธรรม ค่านิยม และรสนิยมที่สัมพันธ์กับการแบ่งคนใน *"ชาติไทย"* ออกเป็นลำดับชั้น

เมื่อการใช้ *"ภาษาไทย"* อย่างถูกต้องมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับการแบ่งชั้นทางสังคม จึงเป็นธรรมดาที่ *"ภาษาไทย"* จะมีคำและวลีจำนวนมากที่มีความหมายสัมพันธ์กับวัฒนธรรมแบบ *"รู้ที่ต่ำ-ที่สูง"* เช่น คำว่า *"ผู้ใหญ่-ผู้น้อย" "กตัญญูกตเวที" "ซื่อสัตย์สุจริต" "จงรักภักดี" "ใฝ่สูงเกินศักดิ์" "เจียมตัว" "ขอความกรุณา" "กราบเรียน" "เคารพ"* ฯลฯ นอกจากคำแต่ละคำดังตัวอย่างข้างต้นนี้แล้ว *"ภาษาไทยมาตรฐาน"* ที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมแบบ *"รู้ที่ต่ำที่สูง"* ยังเห็นได้ชัดจากแบบแผนการเขียนจดหมาย ลีลาการพูดหรือการเขียนในโอกาสต่าง ๆ สรรพนามที่ใช้ ฯลฯ ดังนั้น *"ภาษาไทยมาตรฐาน"* จึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแห่งชาติที่จรรโลงความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจใน *"ชาติไทย"* ที่คนใน *"ชั้น"* ต่าง ๆ มีสิทธิและอำนาจไม่เท่ากันสืบมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีความพยายามของหลายฝ่ายที่จะรักษา *"ภาษาไทยมาตรฐาน"* อันบริสุทธิ์เอาไว้ และพยายามต่อต้านการกระทำต่าง ๆ ที่ทำให้ *"ภาษาวิบัติ"* อย่างเต็มที่ ในขณะที่การใช้ภาษาไทยในโลกที่เป็นจริงกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมที่ทำให้การใช้ภาษาไทยแบบที่ไม่คำนึงถึง *"ชั้น"* ของภาษาและ *"ชั้น"* ของคน ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วในช่วงเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา[19]

ปัจจัยสำคัญของการบัญญัติศัพท์ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ปัจจัยสำคัญของการบัญญัติศัพท์ คืออิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่ทำให้คำในภาษาอังกฤษ (ซึ่งหมายถึงความคิด โลกทัศน์ ชีวทัศน์ และอุดมการณ์จากตะวันตก) หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็ว โดยบางส่วนผ่านเข้ามาทางประเทศจีน ชนชั้นนำในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ตระหนักอย่างลึกซึ้งว่าภาษาเป็นเรื่องของอำนาจ เมื่อมีคำใหม่ ๆ ปรากฏขึ้นอย่างรวดเร็วในภาษาที่คนในรัฐไทยและสังคมไทยใช้สื่อสารกัน การควบคุมความหมายของคำหรือภาษาจึงมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง

---

[19] นิธิ เอียวศรีวงศ์, "ภาษาไทยมาตรฐานกับการเมือง" ใน **โขน คาราบาว น้ำเน่า และหนังไทย ว่าด้วยเพลง ภาษา และนานามหรสพ** หน้า 136-171.

ชนชั้นนำในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้พยายามควบคุมความหมายของคำหรือภาษาอย่างจริงจัง แม้ว่าจะคุมไม่ได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดก็ตาม พร้อมกันนั้นการเลือกใช้คำต่าง ๆ ของชนชั้นนำทั้งที่เป็นคำเก่า และคำที่บัญญัติขึ้นมา ก็เป็นการเลือกใช้ด้วยความระมัดระวังและด้วยความสำนึกในความอ่อนไหวของความหมายของคำแต่ละคำเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือการเลือกใช้คำของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงแต่งหนังสือ **นิทานโบราณคดี** (รวมทั้งเรื่อง *"เทศาภิบาล"* ซึ่งทรงตั้งพระทัยจะให้เป็น *"นิทาน"* เรื่องหนึ่งใน **นิทานโบราณคดี**) พระองค์ไม่ทรงใช้ทั้งคำว่า *"พงศาวดาร"* และคำว่า *"ประวัติศาสตร์"* แต่ทรงเลือกใช้คำว่า ***"นิทาน"*** แทน ทรงระบุไว้ใน *"คำนำ"* ของหนังสือเรื่องนี้ว่า *"เรื่องต่าง ๆ ที่จะเล่าต่อไปนี้ ล้วนเป็นเรื่องจริงซึ่งตัวฉันได้รู้เห็นเอง มิได้คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ แต่เป็นเรื่องเกร็ดนอกพงศาวดาร"* ปรากฏว่าสมเด็จฯ กรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ได้ทรงทักท้วงไม่ให้ใช้คำว่า *"นิทาน"* เพราะเรื่องราวที่ทรงเขียนเป็น *"เรื่องจริง"* แต่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ทรงยืนยันว่าจะใช้คำว่า *"นิทาน"*[20]

เหตุที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพไม่ทรงใช้คำว่า *"พงศาวดาร"* เป็นชื่อหนังสือ **นิทานโบราณคดี** อาจเนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่ของ **นิทานโบราณคดี** เป็นเรื่องราวของพระองค์เอง ไม่ใช่เรื่องราวของพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังเป็นไปได้ว่าพระองค์ทรงใช้คำว่า *"นิทาน"* เพื่อป้องกันไม่ให้จอมพล ป. พิบูลสงครามกับพรรคพวกดำเนินนโยบายต่อต้านพระองค์และเจ้านายมากขึ้น เพราะแท้ที่จริงแล้ว **นิทานโบราณคดี** ซึ่งทรงพระนิพนธ์ระหว่าง พ.ศ.2483-2485 ก็คือเรื่องราวที่แสดงให้เห็นว่าการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองที่ดีเลิศสำหรับเมืองไทย เพราะผู้ปกครองสามารถแก้ไขปัญหาสำคัญ ๆ ของประชาชนและประสบความสำเร็จอย่างสูงในการสร้างความเจริญในด้านต่าง ๆ แก่บ้านเมือง ทั้งนี้ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงนำเสนอเรื่องราวข้างต้นผ่านอัตชีวประวัติของพระองค์ โดยทรงเล่าถึงบทบาทและความสำเร็จต่าง ๆ ของพระองค์ในการทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองและราษฎร ในลักษณะที่แฝงเร้นเอาไว้อย่างละเมียดละไมใน *"นิทาน"* แต่ละเรื่อง เช่น *"เรื่องไม่ให้เจ้าไปเมืองสุพรรณบุรี"* ทรงเล่าว่าแต่เดิมเจ้านายไม่กล้าเสด็จไปเมืองสุพรรณบุรี เพราะเชื่อกันว่าถ้าเสด็จไปเมืองนี้จะได้รับภัยพิบัติต่าง ๆ แต่พระองค์ก็ได้เสด็จไปโดยปราศจากความกริ่งเกรงใด ๆ ซึ่งทำให้พระองค์สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้ราษฎรเดือดร้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งปัญหาเจ้าเมืองสุพรรณบุรี *"กดขี่ให้เดือดร้อนด้วยประการต่าง ๆ ... เอาเงินแก่ราษฎร"* ด้วย[21] ใน *"นิทาน"* เรื่อง ***"เทศาภิบาล"*** ก็ทรงเล่าถึงความสำเร็จในการปฏิรูปการปกครองในระบบมณฑลเทศาภิบาล ซึ่งส่งผลดีอย่างยิ่งแก่บ้านเมืองและราษฎรทั่วประเทศ

---

[20] สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **นิทานโบราณคดี,** กรุงเทพฯ : บรรณาคาร, 2514. หน้า คำนำ.

[21] เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

อนึ่ง จากการที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเลือกใช้คำว่า ***"นิทานโบราณคดี"*** เช่นนี้ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามไม่รู้สึกว่าพระองค์ทรงใช้ประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรมในการต่อสู้กับระบอบใหม่ และได้ปรารภให้จัดพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ขึ้นเพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพในปี พ.ศ.2487 อันทำให้เรื่องเล่าของพระองค์เป็นที่รับรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น และในระยะหลังก็มีการพิมพ์ **นิทานโบราณคดี** ซ้ำอีกหลายครั้ง ทำให้พระนิพนธ์เรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของการรื้อฟื้นอุดมการณ์ราชาชาตินิยมตลอดจนอำนาจนำของ *"เจ้า"* และ *"พวกนิยมเจ้า"* ในปลายทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา

การเลือกใช้คำอย่างระมัดระวัง สะท้อนถึงความตระหนักในความสำคัญของการกำหนดความหมายของคำในบริบทที่มีการหลั่งไหลเข้ามาของคำในภาษาตะวันตก ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นคำที่มาจากประเทศตะวันตกโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งผ่านเข้ามาทางประเทศจีนซึ่งเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นสาธารณรัฐใน พ.ศ.2454 และมีการเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์จีนตั้งแต่ พ.ศ.2464 เป็นต้นมา โดยที่แนวความคิดต่าง ๆ จากอุดมการณ์ประชาธิปไตย สังคมนิยม และคอมมิวนิสต์แพร่หลายอยู่ตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่มีเจ้าของและ/หรือบรรณาธิการเป็นคนในบังคับของชาติมหาอำนาจ[22]

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ศัพท์ทางการเมืองใหม่ ๆ เริ่มหลั่งไหลเข้ามาในสังคมการเมืองไทย เช่น ใน ***"คำกราบบังคมทูลถวายความเห็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน ร.ศ. 103"*** ที่เสนอให้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็น ***"คอนสติติวชั่นแนลโมนากี"*** ที่มี ***"คอนสติติวชั่น"*** และมี ***"ปาร์ลีเมนต์"***[23] ในรัชกาลที่ 6 การเสนอความคิดทางการเมืองใหม่ ๆ ปรากฏในหนังสือพิมพ์อย่างคึกคักกว้างขวาง และมีการบัญญัติศัพท์ใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้เป็นจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น บทความของผู้ที่ใช้นามแฝงว่า *"นาคราช"* เรื่อง *"ความเห็นเอกชน"* (พ.ศ.2456) ซึ่งตีพิมพ์ใน **หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์** มีการใช้ศัพท์บัญญัติปะปนกับการใช้ทับศัพท์ดังนี้

> *(๑) วิธีปกครองอย่าง **คอนสติวตูชั่นแนลมอนากี** นั้น คือมี**ที่ประชุมผู้แทนราษฎร**มาช่วยพระเจ้าแผ่นดินปกครองประเทศแลบ้านเมือง ซึ่งเรียกว่าที่ประชุม**ปาลิเมนต์**อย่างประเทศอังกฤษ ที่ประชุม**ริศแต๊ก**ประเทศเยอรมัน บรรดาพระราชกำหนดกฎหมายที่**รัฐบาล**จะตั้งขึ้น...แลการใช้จ่ายของแผ่นดิน เจ้ากระทรวงต้องนำเสนอต่อ**ที่ประชุมผู้แทนราษฎร**ก่อน...*

---

[22] โปรดดู วัลย์ลิกา อั๋งสกุล, "การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ และทิศทางการเมืองไทยระหว่างนักหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายประชาชนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" วิทยานิพนธ์สาขาการหนังสือพิมพ์ ภาควิชาวารสารสนเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540. และ อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **รายงานวิจัยเรื่องปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากเอกสารและงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

[23] "คำกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ.103" ใน **ประวัติศาสตร์และการเมือง** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.

*(๒) วิธีปกครองอย่างที่เรียกว่า รีปับลิก นั้น ...เขาไม่ตั้งพระเจ้าแผ่นดิน แต่เลือกตั้ง**ประธานาธิบดี**แทน ประธานาธิบดี...ไม่เลือกตระกูล ตระกูลพ่อค้าจะมาเป็นประธานาธิบดีก็ได้ ถ้า**พลเมืองโหวต**ให้เปน แลมีกำหนดเปน ๓ ปีบ้าง ๗ ปีบ้าง*

*(๓) วิธีปกครองอย่างที่เรียกว่า **แอบสลูดมอนากี** นั้น พระมหากษัตริย์ปกครอง มีพระราชอำนาจเหนือกฎหมาย*[24]

จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนใช้คำในลักษณะ *"ทับศัพท์"* ในบางที่ เช่น *คอนสติวตูชั่นแนลมอนากี , ปาลิเมนต์, รีปับลิก, โหวต* และใช้ *"ศัพท์บัญญัติ"* หลายคำด้วยกัน เช่น *ที่ประชุมผู้แทนราษฎร, รัฐบาล, ประธานาธิบดี พลเมือง* เป็นต้น การใช้คำ *"ทับศัพท์"* และ *"ศัพท์บัญญัติ"* ปะปนกันเช่นนี้ ยังคงปรากฏอยู่มากในสมัยรัชกาลที่ 6 เช่น บทความเรื่อง *"น้ำใจของชาติ"* กล่าวว่า

*เจ้าทุกข์ผู้รับความเสียหายร้องทุกข์ยังกรมตำรวจพระนครบาล ๆ ได้จัดการจับตัวเจ้าของ **บรรณาธิการ**...แล**เอเย็นต์**ขายหนังสือพิมพ์...สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว...มีพระราชปรารภว่าการที่หนังสือพิมพ์มุ่งเสียดสีบุคคลเปนส่วนตัวต่อกันนั้น ไม่เปนของมีประโยชน์แก่**สาธารณะ**อันใดเลย...พระราชประสงค์มีว่า หนังสือพิมพ์เปนเครื่องหยั่งฐานะน้ำใจของชาติ เพราะฉะนั้นให้ลงข่าวอันเปนประโยชน์ต่อสาธารณะจริง ๆ... สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัตยุบันนี้...ทรงมี**อินเตอร์เรสต์**ในหนังสือพิมพ์จริง ๆ ...*

*หวังว่าเมื่อสมุหพระนครบาลได้เรียกประชุมคณะบรรณาธิการและนักเขียน **(เจอร์นัลลิสต์)** ...หนังสือพิมพ์...คงปฏิบัติให้สมดังพระบรมราโชวาท...*[25]

จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 การใช้คำแบบทับศัพท์ก็ยังปรากฏอยู่ตามหน้าหนังสือพิมพ์เป็นจำนวนมาก เช่น **หนังสือพิมพ์ศรีกรุง** วันที่ 5-6 พฤศจิกายน 2471 กล่าวว่า *"...สมัยนี้ทูลกระหม่อมทรงเปนเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงมี**อินฟลวนส์**เต็มที่อยู่แล้ว"*[26] ส่วน **หนังสือพิมพ์ไทยหนุ่ม** วันที่ 1 เมษายน 2472 ใช้คำว่า *"โซเชียลลิสต์ รีปับลิกัน แรดิกัลป์ ลิเบอรัล เดโมแครต และแอ๊บโซลุดโมนาร์กี"*[27]

ตลอดสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 มีการใช้คำที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเสรีนิยมและสังคมนิยมกันทั่วไปในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นต้นว่า *สิทธิ, เสรีภาพ, เสมอ*

---

[24] "นาคราช" (นามแฝง), "ความเห็นเอกชน" **หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์** (วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2456). อ้างใน วัลย์ลิกา อั๋งสกุล, "การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ และทิศทางการเมืองไทยระหว่างนักหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายประชาชนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" หน้า 234-235. (เน้นโดยผู้เขียน)

[25] หนังสือพิมพ์พิมพ์ไทย 16 กันยายน 2468 อ้างใน อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** เอกสารวิจัยอันดับที่ 28 กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532. หน้า 116-117. (เน้นโดยผู้เขียน)

[26] **หนังสือพิมพ์ศรีกรุง** วันที่ 5-6 พฤศจิกายน 2471 อ้างใน อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** หน้า 160.

[27] ไทยหนุ่ม 1 เมษายน 2472 อ้างใน อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** หน้า 165. (เน้นโดยผู้เขียน)

ภาค, อิสรภาพ, ความยุติธรรม ฯลฯ เช่น บทความที่ตีพิมพ์ใน **หนังสือพิมพ์กรรมกร** ฉบับหนึ่ง ใน พ.ศ.2466 ใช้คำว่า *"เสรีภาพแห่งมนุษย์"* และ *"ความเสมอภาคของมนุษย์"* ดังนี้

> *ความเจริญของโลกดำเนินขึ้นสู่ความศิวิลัยซ์สูงปานใด **เสรีภาพแห่งมนุษย์**ก็ดำเนินขึ้นสูงปานนั้น ผลที่สุดของขีดนี้ก็คือ**ความเสมอภาคของมนุษย์**นั่นเอง*
>
> *...ผู้ดีหรือขี้ครอกก็มีเสรีภาพเท่ากัน...ที่ท่านเปนมนุษย์แล้วตีค่าตนเองสูงกว่ามนุษย์นั้น ชวนให้คิดว่าท่านไม่ใช่มนุษย์...*
>
> *กรรมกรในประเทศอังกฤษนั้นมีอำนาจอย่างยิ่ง อย่างสูงเสมอกับคนชั้นสูงเช่นเดียวกัน บัดนี้อำนาจของคณะกรรมกรยิ่งทวีขึ้นถึงกับจัดตั้งรัฐบาลได้ ไม่ต้องสงสัยอนาคตกาลอำนาจของผลนี้จะทวียิ่งขึ้นจนถึงขีดสูงสุด*[28]

บทความบางเรื่องใน **หนังสือพิมพ์กรรมกร** ใช้คำว่า *สิทธิ, อิสรภาพ* และ *หลักความยุติธรรม* เพื่อ *"เตือนสติและสะกิดนายและนายจ้าง"* ว่า

> *การที่ถือว่ามีอำนาจทรัพย์ยศศักดิ์บริวารแล้ว จะใช้ของเหล่านั้นเที่ยว**ตัดสิทธิและอิสระภาพของคนจนหรือพวกกรรมกรซึ่งเปนคนชั้นต่ำ**ไม่เปนของที่บังควร...*
>
> *...ทรัพย์หรือยศถาบรรดาศักดิ์...อาจเสื่อมลงเมื่อไรก็ได้ ส่วน**สิทธิของบุคคล**นั้นไม่มีเวลาเสื่อม ชีวิตยังมีอยู่ตราบใด ยัง**มีสิทธิ**ได้อยู่ตราบนั้น นี่แหละนายและนายจ้างพึงใส่ใจไว้ จะทำอะไรควรหา**หลักความยุติธรรม**เปนใหญ่...*[29]

ส่วน **หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์** ประกาศว่า *"มนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิ์ที่จะแสดงความเห็นใด ๆ ตามอัตโนมัติอันใครจะขัดขวางไม่ได้"*[30] และ **หนังสือพิมพ์หลักเมือง** ประกาศว่า *"ความเจริญของโลกได้สอนให้คนรู้สึกว่า คนคือคน ความมั่งมีหรือจนหายอมให้คนเปนเทวดาหรือเปนควายได้ไม่ เมื่อคนเปนคนเหมือนกันโดยถ้วนหน้าแล้ว ก็ต้อง**มีสิทธิความอิศรภาพเสมอภาคเท่าเทียมกันหมด**"*[31]

---

[28] "พวกเราควรดำริห์", **หนังสือพิมพ์กรรมกร** วันเสาร์ที่ 22 มีนาคม 2466 หน้า 881-884. อ้างใน วัลย์ลิกา อั๋งสกุล, "การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ และทิศทางการเมืองไทยระหว่างนักหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายประชาชนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" หน้า 251.

[29] **หนังสือพิมพ์กรรมกร** วันเสาร์ที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465. หน้า 23-24. (เน้นโดยผู้เขียน)

[30] เซียวฮุดเส็ง สีบุญเรือง, **หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์** (5 มีนาคม 2463) อ้างใน วัลย์ลิกา อั๋งสกุล, "การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ และทิศทางการเมืองไทยระหว่างนักหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายประชาชน ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" หน้า 121.

[31] **หนังสือพิมพ์หลักเมือง** 20 พฤษภาคม 2472 อ้างใน อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** หน้า 177.

ในรัชกาลที่ 7 คำว่า *"เสมอภาค"* ได้รับการใช้กว้างขวาง จนกระทั่งมีผู้นำเอาคำนี้มาใช้ในบทความ เพื่อกล่าวถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการสร้างความเสมอภาคโดยการทำให้ราษฎรพ้นจากการ *"กดขี่เหยียบย่ำ"* ซึ่งอาจเป็นครั้งแรกที่มีการกล่าวถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในแง่ที่ทรงทำให้เกิด *"ความเสมอภาค"* เช่นนี้ เพราะแต่เดิมจะมีการใช้เฉพาะคำว่า *"เสรีภาพ" และ "อิสรภาพ"* ตามทัศนะแบบเสรีนิยมเมื่อกล่าวถึงพระราชกรณียกิจในการเลิกทาส โดยรับรู้กันทั่วไปในหมู่ชาวสยามและชาวต่างประเทศว่าการเลิกทาสทำให้ทาสมีเสรีภาพหรือมีอิสรภาพ ส่วนคำว่า *"ความเสมอภาค"* น่าจะมาจากทัศนะแบบสังคมนิยม แต่กลับมีผู้นำมาใช้เพื่อยกย่องสรรเสริญพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏในบทความของ ม.ล.ฉอ้าน อิศรศักดิ์ ที่โจมตีข้าราชการว่าใช้ *"อำนาจบาดใหญ่"* แต่สรรเสริญพระมหากษัตริย์ 3 พระองค์ดังต่อไปนี้

> *นับตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยอดปิยะมหาราชของกรุงสยามเปนต้นมา พระองค์ทรงเริ่มก่อสานวิธีปลดเปลื้องอำนาจบาดใหญ่และให้**สิทธิความเสมอภาค**แก่ราษฎรของพระองค์มาทีละน้อย ตัวอย่างแห่งราชกรณียกิจของพระองค์ที่มองเห็นได้ชัด ๆ ก็คือตราพระราชบัญญัติเลิกทาส ทำให้ราษฎรเปนอันมากพ้นจากอำนาจบาดใหญ่ที่ผู้มีอำนาจวาสนาแวดล้อมด้วยธนทรัพย์ **กดขี่เหยียบย่ำ** ครั้นต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวปิยะมหาธรรมิกราชาธิราช พระบรมราชประสงค์ของพระองค์ที่จะให้**ความเสมอภาค**แก่ราษฎรก็ปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้น จนนานาประเทศภาคยุโรปและอเมริกาถวายพระนามว่า "เดโมคราติคคิง" คือพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงปกครองประเทศโดยให้**ความเสมอภาค**แก่อาณาประชาราษฎร์ แม้รัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันนี้เล่า พระองค์ก็มีพระบรมราชประสงค์ให้**ความเสมอภาค**แก่ประชาชนชาวไทยทั้งหลายอันเปนข้าขอบขัณฑ์สีมาของพระองค์ทั่วหน้ากัน...*[32]

อนึ่ง การเกิดขึ้นของคำว่า *"การเมือง"* ก็มีความสำคัญอย่างมากในเชิงการเมืองวัฒนธรรม เพราะกระทบต่อการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งเป็นการปกครองที่ถือว่า ***"ไม่มีการเมือง"*** เนื่องจากอำนาจเด็ดขาดสูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์ โดยอุดมคติแล้วไม่มีใครจะสามารถต่อรอง หรือต่อสู้ หรือมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจได้ แม้แต่เจ้านายและข้าราชการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็เป็นแต่เพียงกลุ่มคนที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้ทำงาน *"ราชการ"* ต่างพระเนตรพระกรรณเท่านั้น

ในระยะแรกที่กล่าวถึง *"การเมือง"* มีการใช้ทับศัพท์ คือใช้คำว่า "***ปอลิติก"*** เช่น **หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์** ที่ตีพิมพ์ในต้นรัชกาลที่ 6 กล่าวว่า *"เอดิเตอร์ของหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ในประเทศนั้น มีความรู้ผิดกันกับเอดิเตอร์ในประเทศอังกฤษหรือเยอรมัน*

---

[32] หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ 27 มิถุนายน 2471 อ้างใน อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** หน้า 147. (เน้นโดยผู้เขียน)

*แต่ชอบพูดในทาง**ปอลิติก** ยิ่งพวกที่อยู่หลังฉาก อันเปน พวกแอนตี้รัฐบาลด้วยแล้ว ก็ยิ่งชอบพูดมากทีเดียว"*[33] แต่เมื่อถึงปี พ.ศ.2465 ก็มีหนังสือพิมพ์ที่ใช้ชื่อว่า **บางกอกการเมือง** เกิดขึ้น[34] ซึ่งทำให้คำว่า *"การเมือง"* เป็นที่รับรู้กว้างขวางและใช้กันอย่างแพร่หลาย

การใช้คำว่า *"การเมือง"* อย่างแพร่หลายนี้มีความสำคัญมาก เพราะหมายถึงการขยายตัวของมโนทัศน์ที่เห็นว่าในรัฐและสังคมมีการต่อสู้หรือต่อรองในเรื่องสิทธิหรืออำนาจในการจัดการทรัพยากร ฯลฯ โดยมีฝ่ายที่ได้ประโยชน์และฝ่ายที่เสียประโยชน์จากการตัดสินใจใช้ทรัพยากรไปในทางใดทางหนึ่ง โดยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือเพื่อคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และในช่วงเวลาใดช่วงเวลาหนึ่ง มิใช่เป็นเรื่องของพระมหากรุณาธิคุณต่อทุกคนในชาติอย่าง *"เสมอหน้ากัน"* ตามอุดมคติของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกต่อไป จึงอาจกล่าวได้ว่าการที่หนังสือพิมพ์บัญญัติศัพท์และใช้ศัพท์ *"การเมือง"* เป็นการจงใจนำความหมายของ "politics" มาท้าทายระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

การใช้ทับศัพท์ในบางกรณี ก่อให้เกิดความหมายในทาง *"ที่ไม่สู้ดีนัก"* โดยชนชั้นนำไม่สามารถควบคุมความหมายได้เลย เช่นคำว่า *"แอ๊บโซลูต"* ซึ่ง**หนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง**ระบุว่า *"การทำอะไรถืออำนาจทำตามใจชอบแต่ฝ่ายเดียวนั้น เดี๋ยวนี้พากันใช้คำว่า**ถืออำนาจแอ๊บโซลูต** แอ๊บโซลูตในภาษาฝรั่งจะหมายความอย่างไรก็ช่าง แต่สำหรับที่ใช้กันอยู่ในหมู่คนไทยนั้น เปนความหมายที่ไม่สู้ดีนัก"*[35]

ปัญหาจากการใช้คำแบบ *"ทับศัพท์"* ที่ทำให้ *"เปนความหมายที่ไม่สู้ดีนัก"* เช่นนี้ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชนชั้นนำพยายามบัญญัติศัพท์เพื่อช่วยโน้มนำให้คำต่าง ๆ มีความหมายไปในทางที่ชนชั้นนำต้องการ รวมทั้งช่วยเหนี่ยวรั้งมิให้คำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบอบราชาธิปไตยหรือระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีความหมายไปในทางร้ายด้วย

ในบางกรณีคำศัพท์ที่หนังสือพิมพ์บัญญัติขึ้นมาใช้ กลายเป็นคำที่คนในสังคมยอมรับหรือนิยมใช้กันทั่วไป จนชนชั้นนำจำเป็นต้องใช้คำศัพท์ดังกล่าวตามไปด้วย แต่ชนชั้นนำจะพยายามวิเคราะห์ให้เห็น ***"ความเข้าใจผิด"*** ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคำดังกล่าว เพื่อมิให้คนยอมรับหรือคล้อยตามมโนทัศน์ที่อยู่เบื้องหลังศัพท์บัญญัตินั้น ๆ ตัวอย่างเช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตอบโต้เสียงเรียกร้อง *"ประชาธิปตัย"* ในพระราชนิพนธ์ ***"อันตรายแห่งความเข้าใจผิด"*** สะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงจำเป็นต้องใช้คำว่า *"ประชาธิปตัย"* ตามที่ใช้กันในหน้าหนังสือพิมพ์ในสมัยนั้น โดยที่คำว่า *"ประชาธิปตัย"* นี้ หมายความว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของ

---

[33] หนังสือพิมพ์จีนโนสยามวารศัพท์ 27 กันยายน 2456 อ้างใน อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** หน้า 88-89. (เน้นโดยผู้เขียน)

[34] อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** หน้า 50.

[35] บางกอกการเมือง 14 มิถุนายน 2467 อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** หน้า 107.

ประชาชน ซึ่งหากความหมายนี้เป็นที่รับรู้กว้างขวางออกไปก็จะเป็นอันตรายต่อระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างแน่นอน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงระบุว่า คำว่า *"ประชาธิปตัย"* เป็นคำ ๆ หนึ่งที่ทำให้คนส่วนหนึ่งในประเทศสยามพากัน ***"ตื่นลัทธิ"*** และ ***"ตื่นศัพท์"*** โดยปราศจากความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในความหมายของคำดังกล่าว ดังความว่า *"ในสมัยนี้ มีคนอยู่บางจำพวกไม่ว่าในประเทศใด...มักตื่นลัทธิ (เทโอรี) โดยมิได้รู้ปฏิบัติ (แปร็คติช) ... เพราะฉะนั้นจึงตื่นศัพท์ว่า "ประชาธิปตัย" โดยมิได้พิจารณาดูให้ตลอดว่าแปลว่ากระไร"*[36]

เมื่อคำว่า ***"ประชาธิปตัย"*** บ่งบอกความหมายชัดเจนว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน และคำดังกล่าวนี้ทำให้เกิดปรากฏการณ์ ***"ตื่นลัทธิ"*** และ ***"ตื่นศัพท์"*** ขึ้นในสังคมการเมืองไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงต้องทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง ***"อันตรายแห่งความเข้าใจผิด"*** เพื่อทำให้คนทั้งหลายตระหนักใน ***"อันตรายแห่งความเข้าใจผิด"*** นั้น จะได้มีความเข้าใจที่ ***"ถูกต้อง"*** และไม่พากัน ***"ตื่นลัทธิ"*** และ ***"ตื่นศัพท์"*** หรือไม่นำคำดังกล่าวมาใช้อีกต่อไป

อนึ่ง ในพระราชนิพนธ์ ***"อันตรายแห่งความเข้าใจผิด"*** นี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ศัพท์บัญญัติหลายคำโดยทรงวงเล็บคำในภาษาอังกฤษเอาไว้ข้างท้าย เช่น คำว่า *"นักการเมือง" (โปลิติเชี่ยน) "ลัทธิ" (เทโอรี) "รู้ปฏิบัติ" (แปร็คติช)*[37] ซึ่งแสดงว่าศัพท์บัญญัติเหล่านี้เป็นคำใหม่ที่คนในสมัยนั้นยังมิได้ใช้กันทั่วไป อย่างไรก็ตาม ไม่พบหลักฐานว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้บัญญัติศัพท์เหล่านี้ขึ้นมาหรือไม่ หรือเพียงแต่ทรงนำเอาคำที่ผู้อื่นบัญญัติไว้แล้วมาใช้เท่านั้น

แม้แต่คำในภาษาไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงนิยามความหมายเพื่อให้คนทั้งปวงรับรู้ตรงกัน เพื่อให้ความหมายของคำดังกล่าวช่วยกำหนดหรือควบคุมความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมทางสังคมของคนไทย เช่น คำว่า *"ความจงรักภักดี"* ทรงนิยามความหมายไว้ ดังนี้

> *แปลว่า "ความยอมสละตนเพื่อประโยชน์แห่งท่าน" คือถึงแม้ว่าตนจะต้องได้รับความเดือดร้อนรำคาญ ตกระกำลำบาก หรือจนถึงต้องสิ้นชีวิตเป็นที่สุด ก็ยอมได้ทั้งสิ้น เพื่อมุ่งประโยชน์อันแท้จริง ให้มีแก่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์*[38]

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ) ซึ่งในเวลาต่อมาทรงได้รับการเลื่อนอิสริยยศเป็นพระองค์เจ้า) ก็ทรงมีบทบาทในการบัญญัติศัพท์และทรงนิยามความหมายของคำต่าง ๆ ไว้มากตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และทรงมี

---

[36] อัศวพาหุ, "อันตรายแห่งความเข้าใจผิด" อ้างใน วัลย์วิภา อั๋งสกุล, "การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ และทิศทางการเมืองไทยระหว่างนักหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายประชาชนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" หน้า 188-189.

[37] พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, **จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทร์ศก 130 ปีกุน จุลศักราช 1272.** หน้า 51.

[38] พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, **ปกิณกคดี** กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร, 2515. หน้า 122-124.

บทบาทอย่างโดดเด่นที่สุดในการบัญญัติศัพท์ในช่วงหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 (ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไปข้างหน้า) เช่นคำว่า *"สันติภาพ"* ซึ่ง**หนังสือพิมพ์ไทยใหม่** รายงานไว้เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2474 ดังนี้

> *หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร ทูตที่เลิศด้วยเกียรติคุณของสยาม ครั้งหนึ่งเมื่อได้ทรงถูกเชิญให้สปีชที่สันนิบาตชาติสมาคม ณ กรุงเยนีวา ได้ทรงบรรยายความหมายของศัพท์สันติภาพไว้เป็นใจความว่า* ***"สันติภาพ"*** *ไม่ใช่เพียงการอยู่นิ่ง ๆ ไม่ผิดพ้องหมองใจ หรือกระทำยุทธนาการแก่กัน แต่ได้หมายไปถึงว่า การทำความเข้าใจกันอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนทีเดียว*[39]

อาจกล่าวได้ว่า **ความตระหนักในอำนาจของภาษา ทำให้ชนชั้นนำในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้ความสำคัญแก่การบัญญัติศัพท์ และพยายามหาทางป้องกันมิให้ความหมายทางการเมืองจากศัพท์ตะวันตกแพร่หลายออกไปในสังคมโดยปราศจากการควบคุม** เพราะจะส่งผลให้อุดมการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจจากประเทศตะวันตกแพร่หลายออกไปด้วย

ในกรณีที่ศัพท์บัญญัติและความหมายของศัพท์บัญญัติบางคำแพร่หลายออกไปตามหน้าหนังสือพิมพ์หรือในการสื่อสารทางสังคมในลักษณะอื่น เช่น คำว่า *"ประชาธิปตัย"* นั้น นอกจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงชี้ให้เห็นถึง *"ความเข้าใจผิด"* ดังกล่าวมาแล้ว พระองค์ยังทรงแสดงเหตุผลให้คนคล้อยตามว่า ระบอบประชาธิปไตยและสังคมนิยมอาจจะดีจริงแต่เป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ หรือหากเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ก็เป็นระบอบที่ไม่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในเวลานั้น ทรงแนะนำให้คนไทยที่รับรู้เกี่ยวกับลัทธิการเมืองใหม่ ๆ ตั้งคำถามว่า *"ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ จะเหมาะแก่คนไทยหรือไม่? ...สภาพแห่งเมืองไทยในเวลานี้จะควรใช้ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ ได้หรือยัง?"* พร้อมกันนั้นก็ทรงชี้ให้เห็นว่า *"สิ่งซึ่งเป็นคุณสำหรับเขาอาจจะเปนโทษสำหรับเราได้"*[40]

อนึ่ง ความรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกที่ได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับประเทศตะวันตก ก็นำเอาคำใหม่ ๆ เข้ามาปรากฏในหนังสือพิมพ์ วารสาร หนังสือ และตำราวิชาต่าง ๆ ที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงนี้ ผู้เขียนหลายคนพยายามสร้างความหมายในภาษาไทยให้แก่ศัพท์ภาษาต่างประเทศจำนวนมาก เช่น หลวงเนติวิจารณ์ เขียน **ลักษณะการปกครองอังกฤษ** (พ.ศ.2469) และ ส. วิจิตรานนท์ เขียน **ประมวลศัพท์วิทยาการอังกฤษแปลเป็นไทย และความรู้รอบตัวอันเกี่ยวแก่ต่างประเทศ** (พ.ศ.2474) เป็นต้น ศัพท์หลาย

---

[39] ไทยใหม่ 22 มิถุนายน 2474 อ้างใน อัจฉราพร กมุทพิสมัย, **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** หน้า 124.

[40] โปรดูรายละเอียดใน กรรณภิรมย์ สุวรรณานนท์, "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. หน้า 183-184. (เน้นโดยผู้เขียนบทความ)

คำจึงเป็นที่รับรู้ร่วมกันกว้างขวางขึ้น เช่น *"กฎหมายธรรมนูญประเพณี" "พระธรรมนูญ" "สภา" "รัฐสภา" "รัฐสภาขุนนางกับรัฐสภาสามัญ" "ประชาธิปไตย" "อิสรภาพ"* ฯลฯ[41]

การเกิดกฎหมายสมัยใหม่และการเขียนตำราตลอดจนหนังสือหรือบทความทางกฎหมายในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็เป็นอิทธิพลตะวันตกที่ทำให้ชนชั้นนำจำเป็นต้องใช้ศัพท์ใหม่ ๆ เช่น คำว่า *freedom of the seas* ในกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบัญญัติว่า *"เสรีภาพแห่งทะเล"* เป็นต้น แต่ที่น่าสนใจเป็นพิเศษก็คือในการร่างกฎหมายอาญาเพื่อบังคับใช้แก่คนในประเทศสยามนั้น แม้ว่าจะใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลักแต่ก็มีการแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งทำให้ชนชั้นนำที่กำกับดูแลการร่างกฎหมายสามารถเลือกใช้คำและควบคุมความหมายของคำได้สะดวก เพื่อมุ่งรักษาโครงสร้างอำนาจที่คนมีอำนาจลดหลั่นกันเป็นลำดับชั้นเอาไว้ เช่นการแปลความหมาย *liberty* ว่า *"อิสรภาพ"* ให้มีความหมายว่าผู้ปกครองมีอำนาจเหนือผู้ใต้ปกครอง ได้ลบศักยภาพที่มีความรุนแรงของคำว่า *liberty* ในภาษาอังกฤษที่แสดงถึงความเท่าเทียมกันของปัจเจกบุคคลให้หายไปอย่างสิ้นเชิง[42]

การเขียน**ตำราทางเศรษฐศาสตร์** ก็ทำให้เกิดการบัญญัติศัพท์ทางเศรษฐศาสตร์ขึ้นมา เช่น คำว่า Political Economy ในภาษาอังกฤษ หรือคำว่า Economic Politique ในภาษาฝรั่งเศส ซึ่งพระยาสุริยานุวัตรใช้คำว่า ***"ทรัพยศาสตร์"*** (พ.ศ. 2454) ส่วนเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีใช้คำว่า ***"เศรษฐวิทยา"*** (พ.ศ. 2464) แม้แต่**การสอนวิชากฎหมายมหาชน** ในพ.ศ. 2474 โดยผู้สอนคือหลวงประดิษฐ์มนูธรรมพยายามสอดแทรกความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เข้าไปด้วย ก็ทำให้มีการบัญญัติศัพท์จากภาษาฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก เช่น *ประดิษฐกรรม* (Production Des Richesses) *ปริวัตรกรรม* (Circulation Des Richesses) *วิภาคกรรม* (Reparlition Des Richesses) *โภคยกรรม* (Consommation Des Richesses) ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า การบัญญัติศัพท์เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญในสังคมการเมืองไทยอย่างมากนับตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นต้นมา เพราะการที่ความรู้ ทฤษฎี และอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองจากประเทศต่าง ๆ เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน รัสเซีย จีน ฯลฯ หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วนั้น ได้นำเอาศัพท์ใหม่ ๆ จำนวนมากเข้ามาไหลเวียนอยู่ในสังคมการเมืองไทย ชนชั้นสูงของไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงมีบทบาทอย่างกระตือรือร้นในการบัญญัติศัพท์ โดยใช้ *"อำนาจแห่งรัฐ"* หรือ *"อำนาจของบัณฑิต"* หรืออำนาจทั้งสองอย่างนี้ ในการทำให้คนในสังคมยอมรับศัพท์บัญญัติเหล่านั้น ซึ่งในทางปฏิบัติการบัญญัติศัพท์และการทำให้ *"ศัพท์บัญญัติ"* หนึ่ง ๆ เป็นที่ยอมรับในสังคมมิใช่เรื่องง่าย แม้แต่ในหมู่ชนชั้นนำซึ่งมีอุดมการณ์และทัศนคติคล้ายคลึงกันก็ยังมีการถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์เนื่องจากเลือกคำใน *"ภาษาไทย"* ต่างกันก่อนที่จะได้คำศัพท์ที่ใช้อย่างเป็นการถาวรและกว้างขวางต่อไป ดังที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้ทรงพระนิพนธ์เล่าไว้ดังนี้

---

[41] นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, **การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475** พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2546.หน้า 78

[42] Tamara loos. **Subject Siam : Family Law, and Colonial Modernity in Thailand** Chiang Mai : Silkworm, 2002, p.66-67.

การบัญญัติศัพท์ ก็คือ การตั้งศัพท์ให้หมุนเวียน โดยมีตราอำนาจประทับอยู่ คือ อำนาจแห่งรัฐ ...และอำนาจเฉพาะตัวในกรณีบัณฑิต...

เป็นธรรมดา การวิพากษ์วิจารณ์จะหลีกเลี่ยงไม่ได้...

*ในเรื่องคำ **เสรีภาพ** ...เสด็จในกรมพิทยาลงกรณ์...ทรงชี้แจงว่า ในภาษาบาลี คำนี้แปลว่า เอาแต่ใจตนไม่ยอมใคร และ เสรี หมายความว่า เสเพล สมเด็จกรมพระยาเทววงศ์ฯ ...รับสั่งแก่ข้าพเจ้าว่า ในพระพรซึ่งรัชกาลที่ 4 พระราชทานเสด็จพ่อ ทรงใช้คำว่า เสรี โดยทรงกำชับให้เป็นอิสระ เป็นใหญ่แก่ตนเอง และไม่ใช่ให้เป็นคนเสเพล สมเด็จพระมหาสมณะก็ทรงเห็นด้วย...*

*เสด็จในกรมพิทยาลงกรณ์ต้องพระประสงค์คำสำหรับ cooperative และได้กราบทูลถามสมเด็จพระมหาสมณะว่าจะใช้ **สหการ** ได้ไหม ทรงแนะนำว่าใช้**สหกรณ์** ดีกว่า ...สำหรับ United States of America. สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกฯ ทรงใช้ว่า **ประเทศรวมแห่งอเมริกา** เป็นการแปลอย่างง่าย ๆ เข้าใจง่าย แต่ไม่สู้จะแม่นยำนัก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ...ทรงใช้ว่า **สหกรณรัฐอเมริกา** ...มีเสียงอะมากพยางค์เกินไป สมเด็จพระมหาสมณะจึงทรงใช้ว่า **สหการีรัฐอเมริกา** ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงใช้ดีกว่านั้นว่า **สหปาลีรัฐอเมริกา** รัฐที่ปกครองร่วมกันกันแห่งอเมริกา เป็นที่พอใจทั้งทางความหมายและเสียง แต่ต่อมามีความประสงค์จะให้มีอักษรย่อเพียงสามตัว สำหรับ U.S.A. จึงได้ใช้ สหรัฐอเมริกา รัฐร่วมกันแห่งอเมริกา อักษรย่อ ส.ร.อ.*[43]

แม้ว่าการบัญญัติศัพท์จะเป็นเรื่องที่ปัญญาชนแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก แต่การบัญญัติศัพท์และความสำเร็จในการบัญญัติศัพท์ก็เกิดขึ้นไม่ทันการณ์ ในขณะที่วัฒนธรรมทางความคิดของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมการเมืองไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากและรวดเร็ว[44] โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนิยามความหมาย *"ชาติไทย"* ที่ชาติและอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน การปฏิเสธหลักชาติวุฒิและการแบ่งชั้นทางสังคมตลอดจนการเรียกร้องความเสมอภาค นอกจากนี้ศัพท์บัญญัติที่สร้างขึ้นโดยปัญญาชน นักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ เช่นคำว่า *ประชาธิปไตย ความเสมอภาค สิทธิ* ฯลฯ ก็ทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนมีส่วนร่วมแพร่หลายออกไป และปัญหาหลายประการที่เกิดขึ้น รวมทั้งปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในระดับโลก ที่อำนาจของชนชั้นนำแห่งรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่อาจจัดการได้

---

[43] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ "การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** กรุงเทพฯ: มูลนิธินราธิปประพันธ์พงศ์-วรวรรณ, 2544. หน้า 109-110.

[44] โปรดดูรายละเอียดใน อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, **การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4- พ.ศ.2475** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538. และ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับฝ่ายสิ่งพิมพ์ โครงการ 60 ปีประชาธิปไตย, 2535.

อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ทำให้การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเกิดขึ้นในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475

จะเห็นได้ว่าการศึกษาเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ก่อนการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ทำให้มองเห็นถึงการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนหลายกลุ่มหรือหลายชนชั้นในสังคมการเมืองไทยที่นำมาสู่การปฏิวัติ พ.ศ.2475 ต่างจากการศึกษาที่ให้ความสนใจเฉพาะเหตุการณ์ทางการเมืองที่ทำให้มองเห็นแต่การเคลื่อนไหวของคน เพียงไม่กี่คนที่ปรากฏในรูปของ *"การกบฏ"* หรือ *"การปฏิวัติ"* เท่านั้น

การบัญญัติศัพท์ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475

ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 การต่อสู้ทางการเมืองยังคงดำเนินไปอย่างเข้มข้น โดยที่หลายฝ่ายยังคงทำการต่อสู้ทางการเมืองด้วยการบัญญัติศัพท์ และใช้ศัพท์บัญญัติเหล่านั้นในการสื่อสารความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ เช่น การพูด การเขียนบทความ การแต่งวรรณกรรม การเขียนประวัติศาสตร์ ฯลฯ

ในปี พ.ศ.2476 เมื่อคณะกรรมาธิการที่สภาผู้แทนราษฎรตั้งขึ้นทำการสอบสวนหลวงประดิษฐ์มนูธรรม เพื่อหาข้อยุติว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ได้มีการบัญญัติศัพท์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ รวมทั้งศัพท์ที่มีอยู่ในลัทธิสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ เพื่อใช้ในการซักถาม การตอบข้อซักถาม และการเขียนรายงานเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้นว่า หลวงประดิษฐ์มนูธรรมได้ใช้คำว่า *"ลัทธิบงการแผ่นดิน"* เพื่อหมายถึง *Dictatorship*[45] กรรมการอื่นๆ และที่ปรึกษาชาวต่างประเทศที่ร่วมในการสอบสวนได้บัญญัติศัพท์และใช้ศัพท์บัญญัติจำนวนมาก เป็นต้นว่า *"ลัทธินิยมมวลชน"* หรือ *"สรรพสาธารณนิยม"* (Communism) "*ลัทธินิยมปวงชน"* (Socialism) "การวิวัฒน์ผันแปร" (evolution) "*ปฏิวัตน์ ล้มเลิกชุมชนเสีย"* (revolution) *"การประดิษฐ์" ("การบังเกิดโภคทรัพย์" –production*) "*การประดน"* (*การจำหน่ายโภคทรัพย์-supply*) "*สมูหนิยม"* (Collectivism) *"พวกชนกรรมาชีพ"* (proletariat) *"กระฎุมพี"* (bourgeoisie) *"สหบาลกรรมกร"* (Trade Union) ฯลฯ[46]

ระหว่าง พ.ศ.2480-2483 สอ เสถบุตร ซึ่งเป็นนักโทษการเมืองในคดี *"กบฏบวรเดช"* ได้จัดทำ **The New Model English- Siamese Dictionary** 4 vol. (A-Z) การเลือกใช้คำและการสร้างความหมายของคำ โดยสอ เสถบุตรในปทานุกรมนี้ มี *"ร่องรอยของความคิดและความรู้สึกทางการเมืองของ "ผู้แต่ง" ในฐานะวรรณกรรมทางการเมืองที่สัมพันธ์กับบริบทหลัง*

---

[45] บันทึกเรื่องรายงานของคณะกรรมาธิการวิสามัญซึ่งสภาได้ลงมติตั้งเพื่อสอบสวนว่าหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ ใน **เค้าโครงการเศรษฐกิจ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก, 2542. หน้า 136.

46

การปฏิวัติ 2475 ด้วย"[47] มีคำหลายคำที่ สอ เสถบุตร ให้ความหมายจากจุดยืนแบบ *"ปัญญาชนรอยัลลิสต์"* เช่น *absolute, blue, conserve, democracy, dictator, just, king, mob, revolve, royal*[48] แม้ว่างานเขียนปทานุกรมนี้จะมิใช่การบัญญัติศัพท์โดยตรง แต่ก็เป็นการเลือกใช้คำและให้ความหมายของคำที่มีผลต่อการปลูกฝังความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองอยู่มาก และทำให้ความหมายของศัพท์บัญญัติบางคำเป็นที่รับรู้แพร่หลายขึ้น

ในทศวรรษ 2480 ปัญญาชนฝ่ายรัฐบาลได้ใช้ *"ศัพท์บัญญัติ"* จำนวนมากเพื่อการต่อสู้ทางการเมือง เช่น คำว่า *รัฐนิยม, ลัทธิชูชาติ, คณะการเมือง, มนุสสปฏิวัติ, มติมหาชน, ประชารัฐ* ฯลฯ คำศัพท์เหล่านี้ล้วนแต่เป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ทางการเมืองในระบอบใหม่ ซึ่งปัญญาชนฝ่ายรัฐบาลได้พยายามสร้างความหมายให้เป็นที่รับรู้กว้างขวาง **จนการใช้คำเหล่านี้เป็นไปในทางที่ตอบสนองความต้องการของผู้กุมอำนาจทางการเมืองในระบอบใหม่ แต่ไม่นำพาสังคมไทยไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง**

ตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือคำว่า ***"มติมหาชน"*** ซึ่งปัญญาชาชนฝ่ายรัฐนำมาใช้อยู่เสมอ แต่กลับใช้ในความหมายที่ว่า ***"มหาชน"* ที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับชาติบ้านเมืองได้นั้นจะต้องผ่านกระบานการ *"มนุสสปฏิวัติ"* เสียก่อน** หลวงวิจิตรวาทการซึ่งบรรยายทางวิทยุกระจายเสียงเรื่อง ***"มนุสสปฏิวัติ"*** ได้อธิบายความหมายของคำ ๆ นี้ว่า *"คือการเปลี่ยนลักษณะนิสัยใจมนุษย์จากสภาพอันไม่พึงปรารถนาให้เข้าสู่สภาพที่พึงปรารถนา"*[49] และบรรยายเรื่อง ***"รัฐนิยม"*** ว่าเป็นกระบวนการ *"เปลี่ยนชีวิตจิตใจ ลักษณะนิสัย และภาวะของประชาชนให้เหมาะสม"*[50] จุดมุ่งหมายของหลวงวิจิตรวาทการก็คือการทำให้ประชาชนที่ผ่านกระบวนการ *"มนุสสปฏิวัติ"* เรียบร้อยแล้ว มีความรู้สึกนึกคิดในกรอบที่ผู้นำแห่งชาติต้องการ จนกระทั่งผู้นำแห่งชาติสามารถ *"เป็นตัวมติมหาชน เพราะจะพูดอะไร ทำอะไร คนก็จะพูดตามทำตาม"* และความคิดของผู้นำก็จะสะท้อน *"มติมหาชน"* เสมอ[51] ดังนั้น *"มติมหาชน"* ที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้มาจาก

---

[47] ณัฐพล ใจจริง, "อ่านปทานุกรมของ สอ เสถบุตร ในฐานะวรรณกรรมทางการเมือง" **วารสารอ่าน** 1,1 (เมษายน-มิถุนายน 2551): 76.

[48] เรื่องเดียวกัน, หน้า 79-80.

[49] หลวงวิจิตรวาทการ, "มนุสสปฏิวัติ" บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง 29 พฤศจิกายน 2482 ใน **รวมปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ** กรุงเทพฯ: คุรุสภา, 2515. หน้า 256.

[50] ศธ. 0701/29/4 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร ปาฐกถาเรื่องรัฐนิยม หลวงวิจิตรวาทการแสดงทางวิทยุกระจายเสียง กรกฎาคม 2482.

[51] หลวงวิจิตรวาทการ, "อนาคตของชาติ" ใน **อนาคต** พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร: เขษมบรรณกิจ, 2502. หน้า 161.

เสียงส่วนใหญ่ของประชาชนที่มีสิทธิและเสรีภาพทางความคิดและทางการเมืองอย่างแท้จริงแต่อย่างใด[52]

ในทศวรรษ 2490 ปัญญาชนฝ่ายซ้ายมีบทบาทอย่างมากในการเคลื่อนไหวทางศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อมุ่งบรรลุเป้าหมายทางการเมือง คือการเปลี่ยนสังคมไทยให้เป็นสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ ท่ามกลางการต่อสู้กันอย่างเข้มข้นระหว่างอุดมการณ์สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ เสรีนิยม และทุนนิยม ในยุคเริ่มต้นสงครามเย็นนี้ ปัญญาชนหัวก้าวหน้ามีความกระหายที่จะแสวงหาความรู้และใช้ความรู้เหล่านั้นในการสร้างวาทกรรมชุดใหม่ เพื่อชักนำและผลักดันให้ประชาชนเข้าร่วมในการต่อสู้ทางการเมือง ความรู้ของปัญญาชนหัวก้าวหน้าในช่วงเวลานี้ได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์สังคมนิยมที่มาจากหลายทิศทาง ทั้งจากจีน ยุโรป ออสเตรเลีย[53] มีการกระจายตัวของอุดมการณ์สังคมนิยมผ่าน นิตยสาร**อักษรสาส์น** ซึ่งเสนอความคิดสังคมนิยมชัดเจนขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ.2492 อันเป็นปีที่ประเทศจีนตกอยู่ภายใต้อำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์อย่างเด็ดขาด **ปัญญาชนที่เขียนลง อักษรสาส์น เป็นคนกลุ่มแรก ๆ ที่พยายามบัญญัติศัพท์ในลัทธิมาร์กซิสต์เป็นภาษาไทย เพื่อใช้ในการแปล หรือเขียนหนังสือด้วยกรอบความคิดแบบมาร์กซิสต์** (นอกเหนือจากที่มีการแปลโดยพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย)[54] เช่น บทแปลเรื่อง *"สสารนิยมแบบไดอะเล็คติค และสสารนิยมทางประวัติศาสตร์"* พิมพ์ใน **อักษรสาส์น** ใน พ.ศ.2493 เป็นต้น

นอกจากนิตยสาร**อักษรสาส์น** แล้ว ในช่วงทศวรรษ 2490 ถึงทศวรรษ 2510 หนังสือพิมพ์และวารสารอื่น ๆ อีกหลายฉบับได้ตีพิมพ์บทความ บทกวี งานเขียนทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ ที่ได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์มาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์จากสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ผู้เขียนหลายคนได้ทำการแปลศัพท์ในลัทธิมาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์จากภาษาจีนและภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยเพื่อใช้ในงานเขียนของตน ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้จึงเกิดการบัญญัติศัพท์และความหมายของศัพท์ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก เช่น คำว่า *จักรพรรดินิยม, สสารนิยม, ชนชั้น, มูลค่าส่วนเกิน, การกดขี่ขูดรีด, ปลดแอก, มวลชน, วัตถุนิยมทางประวัติศาสตร์, อนาธิปไตย จิตสำนึก* ฯลฯ[55]

---

[52] โปรดดูรายละเอียดใน สายชล สัตยานุรักษ์, "มติมหาชน" ฐานคิดทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยยุค "เชื่อผู้นำชาติพันภัย" ใน **คือความภูมิใจ รวมบทความทางวิชาการในวาระครบรอบ 60 ปี ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา** กรุงเทพ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2545. หน้า 615-630.

[53] โสภา ชานะมูล, **"ชาติไทย" ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า** กรุงเทพฯ: มติชน, 2550. หน้า 97.

[54] เรื่องเดียวกัน. หน้า 89.

[55] โปรดดูการใช้คำเหล่านี้ในข้อความจากหนังสือและหนังสือพิมพ์ที่ได้รับการอ้างอิงใน โสภา ชานะมูล, "**ชาติไทย" ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า** กรุงเทพฯ: มติชน, 2550. หน้า 238-341. และ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ "นักคิดสังคมนิยมไทยในกลุ่มอักษรสาส์น (พ.ศ.2492-2495) ใน **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ วิถีนักคิด/ปัญญาชนไทย-เทศ: อดีต ปัจจุบัน อนาคต** จัดโดยศูนย์มนุษยศาสตร์เพื่อสังคม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ อาคารประชาธิปก-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10-11 มีนาคม 2543. หน้า 1-20.

เพื่อให้การบัญญัติศัพท์ของ *"ฝ่ายซ้าย"* มีหลักเกณฑ์ที่ทุกคนสามารถใช้ร่วมกัน และได้คำศัพท์ในภาษาไทยที่ใช้สื่อสารแนวความคิดมาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์ได้อย่างมีพลัง ปัญญาชนเช่น สมัคร บุราวาส ได้เขียนเรื่อง ***"การแปลคำในปรัชญา"*** ตีพิมพ์ใน**อักษรสาส์น** เดือนกันยายน พ.ศ.2494 โดยใช้นามปากกาในการเขียนว่า *กัปตันสมุทร* ในเรื่อง *"การแปลคำในปรัชญา"* นี้ มีการยกตัวอย่างการแปลคำว่า *วัตถุนิยม/สสารนิยม* และ *จิตนิยม/มโนภาพนิยม* ด้วย[56]

นอกจากนี้ ในการเสนออุดมการณ์มาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์ คำบางคำถูกสร้างขึ้นมาใหม่เพื่อใช้แทนคำเดิมที่มีอยู่แล้วในสังคมการเมืองไทย เพื่อเน้นความหมายในกรอบอุดมการณ์มาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์ให้เด่นชัด เช่น การใช้คำว่า *สมภาพ* แทนคำว่า *เสมอภาค*[57] ปัญญาชนเช่น สุภา ศิริมานนท์ ได้ใช้คำว่า *สมภาพ* ในบทความที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ.2492 ดังนี้

> *ทั้งสองปัญหาก็มีมูลฐานมาแต่จุดกำเนิดอันเดียวกัน คือ เนื่องมาแต่ความขัดแย้งอย่างที่ไม่มีวันจะพบวิถีอันลงรอยกันได้ระหว่างอุดมคติสองฝ่าย คือ ฝ่ายเสรีภาพ หรือประชาธิปตัยที่เกาะแน่นอยู่เฉพาะประชาธิปตัยทางการเมือง ซึ่งมีอเมริกาเป็นป้อมค่ายหัวโจก กับ**ฝ่ายสมภาพ** หรือประชาธิปตัยที่เน้นหนักไปในทางความเป็นประชาธิปตัยทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีสหภาพโซเวียตเป็นตัวตั้งตัวดี*[58]

นอกจากนี้ในระยะแรกๆ ของการบัญญัติศัพท์ของฝ่ายซ้าย ยังปรากฏด้วยว่าศัพท์บัญญัติบางคำยังไม่เป็นที่รับรู้หรือยอมรับอย่างแพร่หลาย ทำให้มีหลายกรณีด้วยกันที่นักเขียนแนวสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์ ใช้ศัพท์บัญญัติที่แตกต่างกัน เช่น บางคนใช้ *ปลดแอก* แต่บางคนใช้ *สลัดแอก,* บางคนใช้ *นายทุน* แต่บางคนใช้ *กระฎุมพี,* บางคนใช้ *จักรพรรดินิยม* แต่บางคนใช้ *จักรวรรดินิยม* เป็นต้น ในกรณีของคำว่า *"สมภาพ"* และ **"เสมอภาค"** นี้ จะเห็นได้ว่าในที่สุดแล้วคำว่า *"เสมอภาค"* เป็นที่ยอมรับกว้างขวางกว่าคำว่า *"สมภาพ"* เป็นอันมาก แต่ความหมายของคำว่า *"เสมอภาค"* ในสมัยหลังก็ได้ถอยห่างออกจากความหมายที่ใช้ในลัทธิสังคมนิยม-

---

[56] **อักษรสาส์น** กันยายน 2494 สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ "นักคิดสังคมนิยมไทยในกลุ่มอักษรสาส์น (พ.ศ.2492-2495) ใน **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ วิถีนักคิด/ปัญญาชนไทย-เทศ: อดีต ปัจจุบัน อนาคต** หน้า 13.

[57] ในรัชกาลที่ 5-7 ปัญญาชนของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใช้คำว่า "เสมอภาค" และ "เสมอหน้า" อยู่เสมอ โดยมิได้หมายถึงสภาวะที่ทุกคนเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง เช่น ใช้ในความหมายว่าพระมหากษัตริย์พระราชทาน "ความเสมอภาค" โดยการเลิกทาส หรือพระราชทานความยุติธรรมและพระราชทานสิ่งต่าง ๆ แก่คนทั้งหลาย "เสมอหน้ากัน" อาจกล่าวได้ว่าเป็นความเท่าเทียมระหว่างคนในชั้นเดียวกัน มิใช่คนทุกคนในสังคมเสมอภาคกัน การใช้คำว่า "เสมอภาค" และ "เสมอหน้า" ในแง่นี้ น่าจะเป็นมูลเหตุที่ทำให้นักคิดนักเขียนที่มีอุดมการณ์แบบสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์จำนวนหนึ่งหันไปใช้คำว่า "สมภาพ" แทน

[58] **อักษรสาส์น** มิถุนายน 2492 หน้า 3 อ้างใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ "นักคิดสังคมนิยมไทยในกลุ่มอักษรสาส์น (พ.ศ.2492-2495)" ใน **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ วิถีนักคิด/ปัญญาชนไทย-เทศ: อดีต ปัจจุบัน อนาคต** หน้า 6.

คอมมิวนิสต์เช่นกัน เพราะเน้นความเสมอภาคทางสังคมหรือการเมือง มิใช่ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ

เห็นได้ชัดว่างานเขียนแต่ละเรื่องของนักคิดแนวสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์ในช่วงทศวรรษ 2490 ใช้ศัพท์บัญญัติจำนวนมาก เช่น งานเขียนเรื่อง ***"ระบบบงการประชาธิปไตยของปวงชน"*** ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ที่แปลมาจากเรื่อง ***People Democratic Dictatorship*** ของเหมา เจ๋อ ตง ได้ใช้คำว่า *ชนชั้นคนงาน, นายทุนน้อย, นายทุนชาติ, จักรพรรดินิยม, พวกธรณีบดีหรือเจ้าที่ดิน พวกธนบดีอำมาตย์* ฯลฯ[59]

ในท่ามกลางนักคิด นักเขียน หรือปัญญาชนที่พากันบัญญัติศัพท์ขึ้นมาใช้อย่างคึกคักในช่วงทศวรรษ 2490 เป็นต้นมานั้น ผู้ที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดในการบัญญัติศัพท์ และเป็นบุคคลที่ได้กล่าวเอาไว้อย่างชัดเจนตรงไปตรงมาว่า การควบคุมความหมายของคำ โดยเฉพาะคำที่เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด เป็นการควบคุมทิศทางและขอบเขตของความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ก็คือพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์[60]

การบัญญัติศัพท์โดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติศัพท์หรือแปลความหมายของคำทางการเมืองเอาไว้เป็นจำนวนมาก แม้แต่นักเขียนหัวรุนแรงและพวกคอมมิวนิสต์ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงการนำคำศัพท์ทางการเมืองหลายคำที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นมาใช้[61] เกษียร เตชะพีระ ได้ยกตัวอย่างศัพท์บัญญัติของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์จำนวนหนึ่งที่มีความสำคัญทางการเมืองอย่างมาก ได้แก่ สังคม (Society) เศรษฐกิจ (economy) นโยบาย (policy) ระบบ (system) ระบอบ (regime) พัฒนา (development) ปฏิวัติ (revolution) ปฏิรูป (reform) วิวัฒน์ (evolution) กรรมาชีพ (proletariat) กระฎุมพี (bourgeoisie) มวลชน (masses) สังคมนิยม (socialism) องค์การ (organization) สหภาพ (union) วัฒนธรรม (culture) วิพากษ์ (critique) จุดยืน (standpoint) ปรัชญา (philosophy) อรรถนิยม (realism) จินตนิยม (romanticism)[62]

ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติศัพท์อย่างกระตือรือร้นน่าจะได้แก่การแข่งขันกับฝ่ายที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยอย่างถอนรากถอนโคนซึ่งอาจเรียกว่าพวกหัวรุนแรงและพวกคอมมิวนิสต์ พระองค์ทรงพระดำริว่าการเปลี่ยนแปลงควรเป็นไป

---

[59] **อักษรสาส์น** กันยายน 2492 หน้า 44 อ้างใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ "นักคิดสังคมนิยมไทยในกลุ่มอักษรสาส์น (พ.ศ.2492-2495) ใน **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ วิถีนักคิด/ปัญญาชนไทย-เทศ: อดีต ปัจจุบัน อนาคต** หน้า 7.

[60] นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, **การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475**, หน้า 151-156.

[61] Kasian Tejapira, **Commodifying Marxism : The Formation of Modern Thai Radical Culture, 1927-1958.** Kyoto : Trans Pacific, 2001. pp.196-199.

[62] Kasian Tejapira, **Commodifying Marxism : The Formation of Modern Thai Radical Culture, 1927-1958.** p.197.

ตาม *"ธรรมชาติ"* เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เร็วเกินไปดังที่พวกหัวรุนแรงและพวกคอมมิวนิสต์พยายามผลักดันให้เกิดขึ้นจะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี แนวพระดำริเช่นนี้สะท้อนให้เห็นได้ชัดเจนในการบัญญัติศัพท์ ***"ปฏิวัติ"*** เพื่อเน้นว่า *"การเป็นไปในวันที่ 24 มิถุนายนนั้น"* เป็นการ ***"หมุนไป"*** ในลักษณะที่ ***"เป็นอาการในธรรมชาติ และไม่มีที่เสียหายอย่างใดเลย"***[63] ทรงเน้นว่า ความหมายของคำว่า *"ปฏิวัติ"* ก็คือ เป็นความเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติที่ควรจะปล่อยให้ดำเนินไป ไม่ควรที่จะ *"ไปขัดไว้"* และในขณะเดียวกันก็ไม่ควรจะเข้าไปเร่งให้เปลี่ยนแบบ *"พลิกแผ่นดิน"* ดังความว่า

> *อันคำว่า "ปฏิวัติ" นั้น ข้าพเจ้าได้เลือกเฟ้นให้เหมาะแก่ความหมายในภาษาอังกฤษแล้ว กล่าวคือ แผ่นดินหมุน ไม่ใช่การหมุนแผ่นดิน "ปฏิวัติ" นั้นเป็นอกรรมกิริยา (intransitive verb) ซึ่งแสดงอาการหมุนไปของวัตถุต่าง ๆ เช่น โลกเรานี้ เป็นต้น* ***ทั้งนี้เป็นอาการในธรรมชาติ และไม่มีที่เสียหายอย่างใดเลย*** *...*
>
> *แต่ปฏิวัติกร หรือผู้หมุนแผ่นดิน (revolutionary) นั้น...เป็นการฝืนธรรมชาติ...****คนเราไม่ควรจะคิดหมุนแผ่นดิน แต่หากควรจะปล่อยให้แผ่นดินหมุนไป มิใช่ไปขัดไว้*** *ถ้าใครไปขัดไว้ ข้าพเจ้าก็ไม่นิยมเหมือนกัน*
>
> *พวกหมุนแผ่นดินนี้เห็นว่าร่างแผ่นดิน หรือ รัฐกายนั้นผิดทั้งเรื่อง ควรจะสร้างขึ้นใหม่ โดยนิรมิตขึ้นให้ถูกหลักแห่งเหตุผล ซินดิคะลิสต์ในสเปนซึ่งมีความมุ่งหมายจะให้คนงานเป็นใหญ่ในการค้า และพวกคอมมิวนิสต์หรือโซชลิสต์โซเวียตในรัสเซีย มีความมุ่งหมายจะให้คนงานเป็นใหญ่ในการเมือง เป็นต้น* ***ลัทธิหมุนหรือพลิกแผ่นดินเหล่านี้ โลกไม่นิยม เพราะเป็นการฝืนธรรมชาติ****...*
>
> *ข้าพเจ้าเป็นนักแก้รูปหรือปฏิรูปการี (reformer) มิใช่นักหมุนแผ่นดินหรือปฏิวัติกร (revolutionary)*[64]

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พวกหัวรุนแรงและพวกคอมมิวนิสต์รุ่นใหม่ ทั้งที่เป็นลูกจีนและเป็นคนไทย มองเห็นความจำเป็นและมีความสนใจอย่างจริงจังที่จะบัญญัติศัพท์ในลัทธิมาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์ เช่น คำว่า ***bourgeois*** ซึ่งกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติศัพท์ให้มีความหมายกลาง ๆ ว่า ***กระฎุมพี*** ปรากฏว่า อัศนี พลจันทร์ (นายผี) ได้บัญญัติคำนี้เสียใหม่ว่า ***แพศยะ*** ซึ่งหมายถึง *"ชนชั้นพ่อค้า"* หรือ *"โสเภณี"* หรือ *"ผู้หญิงเลว"*[65]

---

[63] พลตรี กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "วิธีแก้โรคโภคกิจ" ใน **ชุมนุมพระนิพนธ์ของท่านวรรณฯ** หน้า 466. ในบทความนี้พระองค์ทรงระบุว่า *"ข้าพเจ้าได้เขียนไว้ในเรื่อง "อนาคตแห่งสยาม" ว่า การเป็นไปในวันที่ 24 มิถุนายนนั้น เป็นการปฏิวัติ"* (หน้า 466) เรื่อง **"อนาคตแห่งสยาม"** นี้ตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ.2475 แสดงว่าพระองค์ทรงใช้คำว่า *"ปฏิวัติ"* เป็นครั้งแรกหลังในปีที่เกิดการปฏิวัติ พ.ศ.2475 นั่นเอง.

[64] เรื่องเดียวกัน, หน้า 466-467. (เน้นโดยผู้วิจัย).

[65] Kasian Tejapira. **Commodifying Marxism : The Formation of Modern Thai Radical Culture, 1927-1958.** pp.196-199.

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงเร่งบัญญัติศัพท์เพื่อช่วงชิงความหมายของคำต่างๆ กับฝ่ายหัวรุนแรงและพวกคอมมิวนิสต์ ในบริบทที่มีการขยายตัวของการรับรู้อุดมการณ์มาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์ ซึ่งแพร่กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง จากลูกจีนคอมมิวนิสต์ที่มีความสามารถ 2 ภาษา (ภาษาจีนและภาษาไทย) กับข้าราชการไทยฝ่ายซ้าย ผ่านไปยังนักการเมือง นักเขียน นักศึกษามหาวิทยาลัย ครูชนบท พระ และชาวนา ซึ่งหลังจากที่อุดมการณ์มาร์กซิสต์-คอมมิวนิสต์เผยแพร่จากภาษาจีนและภาษาอังกฤษมาสู่ภาษาไทยแล้ว ยังเคลื่อนจากภาษาไทยกลางไปสู่ภาษาท้องถิ่น เช่น ภาษาลาว ภาษาปักษ์ใต้ และคำเมือง (ภาษาลาวของคนในภาคเหนือตอนบน) อีกด้วย[66] นอกจากอุดมการณ์สังคมนิยม-คอมมิวนิสต์แล้ว คำศัพท์จากประเทศตะวันตกและจีนซึ่งเกี่ยวเนื่องกับอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองอื่น ๆ เช่น *เสรีนิยม* ก็ปรากฏตัวตามหน้าหนังสือพิมพ์ หนังสือเล่ม และนิตยสารต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย คำศัพท์ใหม่ ๆ ได้ถูกนำไปใช้ทั้งในบทกวี เรื่องสั้น นวนิยาย บทความ สารคดีการเมือง งานเขียนทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ ดังนั้น การทำให้ความหมายของคำ *"เชื่อง"* ลง จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างเร่งด่วน และการบัญญัติศัพท์ของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้ความหมายของคำ *"เชื่อง"* ลง และเป็นการต่อสู้ทางวาทกรรมกับฝ่ายอื่น ๆ โดยเฉพาะฝ่ายสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์อย่างเห็นได้ชัด

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงให้ความสำคัญแก่ *"การบัญญัติศัพท์"* อย่างมาก พระองค์ทรงดำเนินการในเรื่องนี้อย่างจริงจังต่อเนื่องตราบจนกระทั่งปีสุดท้ายของพระชนม์ชีพ[67] ทั้งนี้ก็เพราะพระองค์ทรงตระหนักเป็นอย่างดีว่าภาษาเป็นตัวกำกับวิธีคิดของมนุษย์ และกำกับการเปลี่ยนแปลงของโลก[68] ทรงพยายามทำให้คำจากภาษาตะวันตกจำนวนมาก ทั้งคำที่เกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ตลอดจนคำที่ใช้ในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กลายเป็น *"คำไทย"* ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะทรงทำให้ความหมายของคำเหล่านี้ช่วยในการควบคุมขอบเขตและทิศทางความเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองไทย

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงตระหนักในความสำคัญของการต่อสู้ทางวาทกรรมอย่างลึกซึ้ง ดังที่ทรงเน้นวัตถุประสงค์ของการบัญญัติศัพท์ว่าเป็นไปเพื่อควบคุมความหมายของคำ ซึ่งก็คือการควบคุมความรู้สึกนึกคิดของคนมิให้เกิดความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไทยอย่างรวดเร็วและรุนแรงในลักษณะถอนรากถอนโคน พร้อมกันนั้นพระองค์ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้คนไทยสามารถปรับตัวรับกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการมีคำใหม่ ๆ ใช้อย่างเพียงพอ รวมทั้งมีคำมากพอสำหรับการบัญญัติกฎหมายใหม่ ๆ ขึ้นมาใช้ด้วย ดังที่ทรงเขียนเล่าไว้

---

[66] เรืองเดียวกัน. หน้า 149.

[67] คำสุดท้ายที่ทรงบัญญัติคือ "มลพิษ"

[68] นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, "คำอธิบายของปัญญาชนฝ่ายที่สนับสนุนกับฝ่ายที่ต่อต้านการปฏิวัติสยาม 2475" **วารสารสถาบันพระปกเกล้า** 2,2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2547): 26.

เองว่า *"ข้าพเจ้ากลับมาประเทศไทยจากยุโรปในปี ค.ศ.1919 ขณะที่กำลังเป็นสมัยบัญญัติศัพท์เนื่องจากเหตุสำคัญอันจำเป็นที่จะจัดให้มีบทภาษาไทยแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้น"*[69]

ทั้งการบัญญัติศัพท์และการเสนอทัศนะต่อ *"ภาษาไทย"* ของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์สะท้อนความพยายามในวิถีทางที่แตกต่างจากปัญญาชนกระแสหลักส่วนใหญ่ กล่าวคือ ปัญญาชนกระแสหลักส่วนใหญ่มักเน้นการใช้ภาษาไทยอย่าง *"ถูกต้องตามแบบแผน"* หรือเน้น *"ภาษาไทยมาตรฐาน"*[70] โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจรรโลงโครงสร้างสังคมแบบแบ่งคนออกเป็นลำดับชั้นให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง แต่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงชี้ให้เห็นว่า **มีความจำเป็นต้องทำให้ *"ภาษาไทยเจริญขึ้น"*** ด้วยการนำเอาคำจำนวนหนึ่งจากภาษาตะวันตกเข้ามาใช้ แต่ต้องใช้โดยมีการ *"ควบคุม"* ความหมายของคำเหล่านั้น ซึ่งการควบคุมนี้สามารถทำได้ด้วยการ *"บัญญัติศัพท์"* นั่นเอง

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงตระหนักเป็นอย่างดีว่า เมื่อเกิดการปฏิวัติ พ.ศ.2475 แล้ว *"ประชาชนจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองมากขึ้นทุกวัน"*[71] และ *"ในสมัยนี้ นานาประชาชาติแห่งโลกย่อมพึ่งพาอาศัยกันเป็นปึกแผ่นแน่นหนา จะปลีกตัวออกจากกันหาได้ไม่"*[72] พระองค์จึงทรงหาทางทำให้ประชาชนมีภาษาไทยที่ *"เจริญ"* มากพอ สำหรับการสื่อสารกันในระบบการเมืองใหม่ตลอดจนการติดต่อสัมพันธ์กับชาติอื่น เพื่อจะสามารถอยู่ในโลกสมัยใหม่ได้อย่างราบรื่น พระองค์ทรงแสดงปาฐกถาว่า

> *การคิดศัพท์เป็นเรื่องที่พิสดารและยุ่งยากมาก แต่เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับความเจริญก้าวหน้าของภาษามากเหมือนกัน เฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบัน ขณะที่อารยธรรมของโลกกำลังเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วและมหิมา เราจะต้องหาคำใหม่ที่เหมาะมาใช้ สำหรับแสดงความหมายแห่งความคิดในอารยธรรมนั้น ถ่ายให้ประชาชนของเรา...ถ้าเป็นศัพท์ที่จะต้องไปถึงประชาชนเพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจ และใช้ในชีวิต ความรู้สึกนึกคิดของเขาด้วยแล้ว เราจะต้องหาคำที่มีเค้ามูลในภาษาไทย แล้วนำออกใช้ โดยให้มีความหมายใหม่ตามที่เราต้องการ*[73]

อย่างไรก็ตาม **มูลเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติศัพท์น่าจะเป็นเรื่องของการควบคุมความหมายของคำเพื่อทำให้คนไทย *"คิดเป็น***

---

[69] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "การบัญญัติศัพท์ภาษาไทย" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** กรุงเทพฯ: มูลนิธินราธิปประพันธ์พงศ์-วรวรรณ, 2544. หน้า 106.

[70] นิธิ เอียวศรีวงศ์, "ภาษาไทยมาตรฐานกับการเมือง" ใน **โขน คาราบาว น้ำเน่า และหนังไทย** กรุงเทพฯ: มติชน, 2538. หน้า 136-171.

[71] พลตรี กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "โครงการณ์วิชาการเมือง" ใน **ชุมนุมพระนิพนธ์ของท่านวรรณฯ** กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา, 2508. หน้า 298.

[72] เรื่องเดียวกัน, หน้า 299-300.

[73] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "ข้อควรคิดในภาษาไทย" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** หน้า 170.

ไทย" ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมให้มีลักษณะที่พระองค์ทรงพระดำริว่าเหมาะสม เมื่อแสดงพระปาฐกถาในปลายปี พ.ศ.2475 กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงเน้นว่าภาษาไทยเป็นหัวใจของประชาชาติไทย และ ***"การสอนวิชาใดที่เกี่ยวกับปัญหาความคิด จิตใจและอารยธรรมของไทยแล้ว...สอนเป็นภาษาไทย...จะ...(ทำให้) คิดเป็นไทยมากขึ้น"***[74] จึงต้องคิดคำไทยขึ้นมาใช้แทนคำฝรั่ง เพื่อ *"ดัดแปลง"* ความหมาย *"ให้เข้ารูปเข้าทำนองความคิดความเห็นของเรา"* **ซึ่งจะทำให้เรา *"ค่อยเดินค่อยไป"* แทนการ *"ถ่ายแบบเขามา"* ซึ่ง *"เราอาจเดินเร็วเกินไป"*** ดังความว่า

> ***ภาษาไทยนี้แหละจะเป็นหลักประกันแห่งความมั่นคงของประชาชาติไทยต่อไป เพราะว่า ถ้าเรานิยมใช้คำฝรั่งทับศัพท์ในคำที่เกี่ยวกับความเห็นแล้ว เราอาจเดินเร็วเกินไปก็ได้*** *กล่าวคือเราอาจถ่ายแบบของเขามา โดยแทนที่จะดัดแปลงเสียก่อนให้เข้ารูปเข้าทำนองความคิดความเห็นของเราดังนี้ก็เป็นได้ แต่ถ้าเราใช้คำไทย และต้องคิดคำไทยขึ้นใหม่แล้ว เราต้องค่อยเดินค่อยไป* ***ต้องคิดคำไทยให้คนไทยเข้าใจ ในชั้นต้นต้องให้คนไทยที่มีภูมิรู้อย่างไทยเข้าใจก่อน*** *แล้วคำที่คิดขึ้นนั้นจึงจะได้ใช้กันให้เป็นที่เข้าใจแพร่หลายออกไปอีกชั้นหนึ่ง...*
>
> *คำใดซึ่งเป็นแต่เพียงชื่อวัตถุไซร้ จะใช้ทับศัพท์ก็ไม่ขัดข้อง หรือคำใดซึ่งเป็นแต่เพียงศัพท์เฉพาะวิชาอันจะไม่พึงใช้แพร่หลาย เช่น ศัพท์วิทยาศาสตร์บางศัพท์เป็นต้น จะใช้ทับศัพท์ก็ได้* ***แต่คำใดที่เกี่ยวกับความคิดความเห็น และคำใดที่จะพึงใช้แพร่หลายแล้ว เราควรจะคิดหาคำไทยใช้แทน*** *"*[75]

เป็นที่น่าสังเกตว่า กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติศัพท์โดยทรงกำหนดคำหรือวลีใน *"ภาษาไทย"* (หมายรวมถึงภาษาบาลี สันสกฤต และเขมรที่ไทยรับมาใช้) ให้มีความหมายเพียงความหมายเดียวเพื่อแทนคำในภาษายุโรป ซึ่งอาจจะเป็นด้วยพระองค์ทรงมีวัตถุประสงค์ที่จะกำหนดขอบเขตความคิดของคนไทยในระบอบใหม่ให้อยู่ในกรอบที่ค่อนข้างชัดเจนและแน่นอน **แนวทางการบัญญัติศัพท์ของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์นี้นับว่าแตกต่างจากอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เป็นอย่างมาก** เพราะอาจารย์ปรีดี พนมยงค์เห็นว่า *"ศัพท์ยุโรปบางคำมีความหมายหลายอย่างซึ่งเราไม่อาจตั้งศัพท์หรือวลีไทยสยามเพียงคำเดียวเพื่อให้มีความครบถ้วนตามคำยุโรปนั้น ฉะนั้นสำหรับคำยุโรปบางคำจำต้องมีหลายศัพท์หลายวลีไทยสยามเพื่อถ่ายทอด"*[76] ทั้งนี้ *"ไม่ควรดูแต่เพียงผิวเผินจากรูปศัพท์ภายนอกเท่านั้น"*[77] สะท้อนว่าอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

---

[74] พลตรี กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "ประชาชาติกับมนุษยธรรม" ใน **ชุมนุมพระนิพนธ์ของท่านวรรณฯ** หน้า 451-452.

[75] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์,"ปาฐกถาพิเศษเรื่องสยามพากษ์" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** หน้า 123-124. (เน้นโดยผู้วิจัย)

[76] ปรีดี พนมยงค์, "การถ่ายทอดศัพท์วิทยาศาสตร์สังคมจากภาษาต่างประเทศมาเป็นศัพท์ไทยสยาม" ใน **การถ่ายทอดศัพท์จากภาษาต่างประเทศมาเป็นไทย** กรุงเทพฯ: นีลนาราการพิมพ์, 2531. หน้า 30.

[77] เรื่องเดียวกัน, หน้า 329.

ต้องการให้บัญญัติศัพท์ในลักษณะที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้ศัพท์บัญญัติเหล่านั้นมีอิสรภาพในการคิดมากกว่า

การต่อสู้ในการบัญญัติศัพท์ เป็นที่รับรู้กันทั่วไปในกรณีการบัญญัติคำเพื่อเรียกความเปลี่ยนแปลง "24 มิถุนายน 2475" ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการใช้คำว่า ***"พลิกแผ่นดิน"*** กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติว่า ***"ปฏิวัติ"*** ส่วนอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ได้บัญญัติคำว่า ***"อภิวัฒน์"*** ขึ้นมา ซึ่งผลปรากฏว่าศัพท์ที่บัญญัติโดยกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์เป็นฝ่ายได้ชัยชนะ อย่างไรก็ตามในระยะหลังคำว่า *"ปฏิวัติ"* ถูกใช้อยู่เสมอ แต่ใช้ในความหมายที่มิได้เป็นการเปลี่ยนแปลงไปตาม *"ธรรมชาติ"* ดังที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงเน้นเอาไว้ เช่น ในทศวรรษ 2480 หลวงวิจิตรวาทการใช้คำว่า *"ปฏิวัติ"* ในการบรรยายเรื่อง ***"มนุสสปฏิวัติ"*** ในความหมายที่รัฐดำเนินนโยบาย *"รัฐนิยม"* เพื่อเปลี่ยนคนไทยให้มีความรู้สึกนึกคิดอยู่ในกรอบที่รัฐต้องการดังกล่าวมาแล้ว และการรัฐประหารหลายครั้งก็ถูกเรียกว่า *"การปฏิวัติ"* เป็นต้น

หากเปรียบเทียบพระดำริของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์กับอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ที่แสดงออกในร่าง *"เค้าโครงการเศรษฐกิจ"* ก็จะเห็นได้ว่า อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ต้องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมอย่างใหญ่หลวง ซึ่งกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงพิจารณาว่า เกิดจากการที่อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ เห็นว่า ***"ร่างแผ่นดิน หรือ รัฐกายนั้นผิดทั้งเรื่อง"*** หรือคิดว่าโครงสร้างเดิมบกพร่องอย่างสิ้นเชิง กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงมีพระดำริแตกต่างออกไป พระองค์ทรงต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทิศทางและขอบเขตอันจำกัดและ *"เป็นไปตามธรรมชาติ"* มากกว่า

อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบพระดำริของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์กับปัญญาชนกระแสหลักส่วนใหญ่ ก็จะเห็นได้ว่า ปัญญาชนกระแสหลักส่วนใหญ่ต้องการรักษาโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมเดิมเอาไว้ให้มากที่สุด **แต่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงยอมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมมากกว่าปัญญาชนกระแสหลักทั่วไป** เช่น ทรงสนับสนุนการดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริม *"วัฒนธรรมภาษาไทย"* ในแบบที่มีฐานันดรศักดิ์น้อยลง หรือมีความเสมอภาคมากขึ้น และทรงพยายามทำให้คนใช้ภาษาไทยโดยยอมรับความเปลี่ยนแปลงในความหมายของคำต่าง ๆ ตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป โดยทรงให้เหตุผลว่า *"คำมีชีวิตของตนเอง รู้จักเกิดแก่เจ็บตายเหมือนกัน ความหมายย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ"*[78]

ความแตกต่างทางความคิดในการบัญญัติศัพท์ระหว่างกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์กับอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ สะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์จะทรงยอมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมากกว่าปัญญาชนกระแสหลัก แต่พระองค์ก็ไม่ทรงต้องการให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง กว้างขวาง และรวดเร็วดังที่อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ต้องการ กระนั้นก็ตาม **ความเปลี่ยนแปลงในระดับที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงเห็นว่าเหมาะสมนั้น ปัญญาชนกระแสหลักบางส่วนก็ยังแสดงปฏิกิริยาในทางที่ไม่เห็นด้วยเป็นอย่างมาก** ดังปรากฏว่า ในที่ประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 29

---

[78] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "ที่มาของคำ" ใน **ชุมนุมพระนิพนธ์ ชุด วิทยาวรรณกรรม**, หน้า 575.

กรกฎาคม พ.ศ.2505 อันเป็นการอภิปรายหน้าพระที่นั่ง ซึ่งมีกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์เป็นผู้ทรงอภิปรายพระองค์หนึ่งนั้น **ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เสนอความเห็นคัดค้านการบัญญัติศัพท์ พร้อมกับแสดงความต้องการให้คนไทย *"คิดเป็นไทย"* เพื่อจะรักษาจิตใจแบบไทยเอาไว้ ทั้งนี้โดยให้คนไทยใช้ภาษาไทยที่มีมาแต่เดิม รวมทั้งให้ใช้อย่างถูกต้องตามหลักภาษา เพื่อมิให้เกิด *"ความวิบัติทางภาษาไทย"*** ดังความต่อไปนี้

เหตุที่สองในความวิบัติทางภาษาไทยนั้น ก็น่าจะได้แก่ ผู้ที่เป็นผู้ทรงวิทยาความรู้นั้น ชอบคิดเป็นฝรั่งมากกว่าชอบคิดเป็นไทย และเมื่อคิดเป็นฝรั่งแล้ว ในที่สุดเมื่อจะใช้ความคิดออกมาเป็นไทย ก็ย่อมจะหาคำไทยไม่ได้ เพราะถ้าผู้นั้นคิดเป็นฝรั่งเสียแล้ว ก็ย่อมอยากจะแสดงความคิดเห็นให้ตรงกับในใจของตนที่คิด เมื่อหาคำไทยใช้ไม่ได้ ก็ไม่ได้คิดเป็นไทย ก็ย่อมจะต้องบัญญัติศัพท์ขึ้นใหม่ เพื่อให้ตรงกับภาษาฝรั่งที่ตนคิด ด้วยเหตุนี้ก็ได้มีคำไทยมากมายเกิดขึ้นโดยไม่จำเป็น แต่ว่าความประสงค์นั้นเพื่อจะให้ตรงกับภาษาฝรั่งแต่ถ่ายเดียว[79]

อนึ่ง ในที่ประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสด้วยว่า

*ก่อนอื่นต้องขอขอบใจและแสดงความยินดีที่มีการก่อตั้งชุมนุมภาษาไทย และขอขอบใจที่ต้อนรับในวันนี้ ซึ่งท่านทั้งหลายไม่ได้เชิญมา แต่ว่าเชิญตัวเองมา เพราะสุดแสนจะทนทาน การที่มีชุมนุมภาษไทยนั้นเป็นสิ่งที่สมควรอย่างยิ่ง เพราะว่าภาษาไทยนั้นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชาติ ภาษาทั้งหลายเป็นเครื่องมือของมนุษย์ชนิดหนึ่ง คือเป็นทางสำหรับแสดงความคิดความเห็นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งสวยงามอย่างหนึ่ง เช่นในทางวรรณคดี เป็นต้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องรักษาเอาไว้ให้ดี ประเทศไทยนั้นมีภาษาของเราเองซึ่งต้องหวงแหน ประเทศใกล้เคียงของเราหลายประเทศมีภาษาของตนเอง แต่ว่าเขาไม่ค่อยแข็งแรง...เรามีโชคดีที่มีภาษาของตนเองแต่โบราณกาล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ ปัญหาเฉพาะในด้านรักษาภาษานี้ก็มีหลายประการ อย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในทางออกเสียง คือให้ออกเสียงให้ถูกต้องชัดเจน อีกอย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในวิธีใช้ หมายความว่า วิธีใช้คำมาประกอบเป็นประโยค นับเป็นปัญหาที่สำคัญ ปัญหาที่สามคือความร่ำรวยในคำของภาษาไทย ซึ่งพวกเรานึกว่าไม่ร่ำรวยพอ จึงต้องมีการบัญญัติศัพท์ใหม่มาใช้ ที่โต๊ะนี้ก็มี **"ศัพท์บัญญัติกร"** หลายท่าน นี่ก็จะได้เป็นศัพท์บัญญัติกรไปอีกคนหนึ่ง มีคนเดียวที่ไม่ใช่คืออาจารย์สุมนชาติ **การบัญญัติศัพท์ใหม่ก็เป็นสิ่งสำคัญเหมือนกัน จำเป็น แต่อันตราย** ฉะนั้น ในปัญหาทั้งสามนี้ วันนี้นึกถึงปัญหาที่สามเป็นใหญ่ แต่ปัญหาเรื่องการออกเสียงนั้นก็อันตรายอย่างยิ่ง...บางสิ่งบางอย่างเราต้องยอม บางสิ่งบางอย่างเราต้องคัดค้านอย่างเด็ดขาด **ในด้านบัญญัติศัพท์หรือคำใหม่ก็เป็นทางหนึ่งที่อันตรายมากเหมือนกัน** ...สำหรับ*

---

[79] ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, คำอภิปรายในที่ประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** หน้า 88-89.

*คำใหม่ที่ตั้งขึ้นมีความจำเป็นทางวิชาการไม่ใช่น้อย แต่บางคำที่ง่าย ๆ ก็ควรจะมี ควรจะใช้คำเก่า ๆ ที่เรามีอยู่แล้ว ไม่ควรมาตั้งศัพท์ใหม่ให้ยุ่งยาก แต่ก็อาจเป็นด้วยเห็นว่าไม่โก้พอก็ต้องใช้คำใหม่ ๆ แต่การตั้งคำใหม่นั้นมีหลักหลายประการ..**เมืองไทยเราโชคดี มีภาษาของเรา มีภาษาที่เราใช้ได้ ไม่จำเป็นที่จะไปทำลายเสีย**...การบัญญัติศัพท์ก็ตาม การใช้ศัพท์ก็ตามต้องมีเหตุผลอยู่เสมอที่จะทำลงไป อย่าให้เหตุผลนั้นเขวไปเป็นเหตุผลทางการเมือง เหตุผลทางรักชาติเกินควร หรือเป็นความรู้สึกรักตัวเองเกินไป จะแสดงว่าตัวรู้หรือตัวเก่งเกินไป...การจะบัญญัติศัพท์นั้น ขอให้ระวังอย่างเดียว ขออย่าให้เกิน คือว่าอย่าทำเกินความจำเป็น เพราะว่าบางทีชอบทำบัญญัติศัพท์เพื่อบัญญัติศัพท์...*[80]

ในการบัญญัติศัพท์ของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระองค์จะทรงสืบค้นย้อนหลังไปว่าในอดีตได้เคยมีบุคคลอื่นบัญญัติศัพท์นั้น ๆ ขึ้นมาใช้อย่างไรบ้าง ซึ่งบางครั้งพระองค์ก็ทรงยอมรับศัพท์บัญญัติดังกล่าวด้วยความชื่นชม ดังปรากฏในปาฐกถาของพระองค์ความว่า

พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเป็นมหาธีรราชเจ้าโดยแท้ ได้ทรงคิดคำว่า เสรีภาพ ขึ้น โดยแปล freedom of the seas ว่า เสรีภาพแห่งทะเล สำนักกรมพระจันทบุรีขัดข้อง เพราะตามปทานุกรมบาลี เสรี แปลว่า self-rill, independence และมักใช้ในทางที่ไม่ดี คล้าย ๆ กับที่อังกฤษใช้ว่า license แต่ตามมูลศัพท์ก็แปลว่า "ตนเองเป็นใหญ่" เท่านั้นเอง ความหมายที่นิยมใช้อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเทศะ และอันที่จริงในคาถาบาลี ซึ่งพระจอมเกล้าฯ พระราชทานแก่เสด็จพ่อข้าพเจ้า ก็มีคำว่า เสรี ซึ่งหมายความว่าให้พึ่งตนเองเป็นใหญ่ ใช่ว่าจะให้เป็นคนเสเพลประการใดก็หาไม่ สมเด็จพระมหาสมณะฯ ก็ทรงเห็นว่า เสรีภาพ เป็นคำที่ใช้สำหรับ freedom ได้ เสรีภาพจึงเป็นคำที่ติด และใช้กันแพร่หลาย เฉพาะอย่างยิ่งภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว

อังกฤษมี liberty อีกคำหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงได้ใช้ "เสรีธรรม" แทน...

...คำไหนจะติดคำไหนจะไม่ติด...ให้เป็นไปตามความนิยมของประชาชน...(และ) ต้องแล้วแต่ว่าจะชอบด้วยอัจฉริยลักษณะของภาษาไทยหรือไม่[81]

อาจกล่าวได้ว่า การบัญญัติศัพท์ของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ มิได้เป็นไปเพื่อรักษาโครงสร้างสังคมเดิมเอาไว้อย่างสมบูรณ์ พระประสงค์ในการบัญญัติศัพท์ที่ทรงชี้แจงก็คือ เพื่อให้ภาษาไทยเจริญทันความเปลี่ยนแปลงอย่าง *"รวดเร็วและมหิมา"* ของโลก[82] พร้อมกับสามารถ

---

[80] โปรดดู ชุมนุมภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, "บันทึกการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานกระแสพระราชดำริเรื่องปัญหาการใช้ภาษาไทย" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** หน้า 71-87. (เน้นโดยชุมนุมภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

[81] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "ข้อควรคิดในภาษาไทย" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** หน้า 171-172. (ศัพท์บัญญัติบางคำไม่เป็นที่นิยม เช่น คำว่า culture นั้น แรกทีเดียวกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติว่า "พฤทธิธรรม" แต่ไม่ได้รับความนิยม จึงทรงเปลี่ยนมาเป็น "วัฒนธรรม" โปรดดู พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, วิสัยทัศน์พระองค์วรรณฯ, หน้า 116.

[82] เรื่องเดียวกัน, หน้า 170.

ควบคุมความรู้สึกนึกคิดของคนไทย เพื่อกำหนดขอบเขตและทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองไทยให้ *"ถูกต้อง"* และ *"เหมาะสม"* ดังกล่าวมาแล้ว

อย่างน้อยนับตั้งแต่ พ.ศ.2475 มาแล้ว ที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงเน้นคุณค่าของ *"ภาษาไทย"* คล้ายกับที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและปัญญาชนกระแสหลักอื่น ๆ ได้เคยเน้นมาแล้ว แต่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงระบุด้วยว่า *"ภาษาไทย"* ที่คนไทยใช้อยู่นั้นเป็น *"ภาษาไทยสยาม"* ซึ่งมิได้มีแต่ *"ภาษาไทยดั้งเดิม"* เท่านั้น ยังมีคำที่มาจากการหยิบยืมและการดัดแปลงภาษาอื่นอีกด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้คนไทยยอมรับว่า *"ภาษาไทยเป็นภาษาผสม"* ซึ่งจะทำให้คนไทยยอมรับการนำเอาคำใหม่ ๆ จากภาษาตะวันตกเข้ามาใช้ โดยทรงอธิบายว่า *"..."สยามพากย์" จะเรียกว่า "ภาษาไทยสยาม" ก็ได้ ภาษาสยามของเรานี้อาศัยภาษาไทยเราเดิมเป็นพื้น เพราะภาษากับชาติย่อมเป็นของเกี่ยวกัน และชาติไทยได้มาเป็นใหญ่ในสยามประเทศนี้"*[83] พร้อมกันนั้นก็ทรงแสดงให้เห็นด้วยว่า *"การหยิบยืม"* และ *"ดัดแปลง"* คำจากภาษาอื่น ๆ เป็นเรื่องปรกติธรรมดาใน *"ภาษาไทย"* และการที่ภาษาไทย *"มีคำมาจากหลายภาษาและ...ยังแผลงออกไปได้อีก"* นี้เอง ที่ทำให้ภาษาไทย *"อุดมด้วยค่า เสมอกับอารยธรรมอื่น ๆ"*[84]

การที่เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมไทยได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับนานาประเทศทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมก็ทวีความใกล้ชิดและซับซ้อนยิ่งขึ้นนับตั้งแต่มีการพัฒนาประเทศในทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ทำให้ศัพท์ส่วนใหญ่ที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติขึ้นได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางและแพร่หลาย[85] เนื่องจากคนส่วนใหญ่จำเป็นจะต้องใช้ศัพท์เหล่านั้นเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน จนกระทั่ง *"ศัพท์บัญญัติ"* กลายเป็นส่วนหนึ่งของ *"ภาษาไทย"* อย่างแท้จริง

กระนั้นก็ตาม **ศัพท์บางคำที่กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติขึ้น เพื่อเน้นว่าอำนาจในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน กลับเป็นศัพท์ที่ไม่ได้รับความนิยมแต่อย่างใด เช่นคำว่า *"ประชาชาติ"* เป็นต้น ทั้งนี้น่าจะเป็นเพราะศัพท์เหล่านี้ไม่สอดคล้องกับระบอบการปกครองที่อำนาจยังไม่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง และไม่เอื้อต่อการผูกขาดอำนาจรัฐของผู้นำทางทหารและระบบราชการนั่นเอง**

นอกจากนี้ การต่อสู้ทางการเมืองก็ทำให้การต่อสู้ในการบัญญัติศัพท์ยังคงเกิดขึ้นอยู่เสมอ แม้แต่ในกลุ่มคนที่มีความต้องการตรงกันคือการรักษาระบอบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจเอาไว้ เช่น ในทศวรรษ 2500 **มีการต่อสู้ระหว่างฝ่ายอนุรักษ์นิยมด้วยกันเอง** โดยส่วนใหญ่ของปัญญาชนที่สนับสนุนรัฐบาลจอมพลถนอม กิติขจร รวมทั้งกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ มีความเห็นว่าควรเรียกระบอบการปกครองในเวลานั้นว่า ***"ประชาธิปไตยแบบไทย"*** แต่ ม.ร.ว.คึก

---

[83] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์,"ปาฐกถาพิเศษเรื่องสยามพากษ์" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** หน้า 129.

[84] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "ลักษณะของภาษาไทยสยาม" ใน **ชุมนุมพระนิพนธ์ ชุด วิทยาวรรณกรรม ของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์** กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาคาร, 2518. หน้า 570-571.

[85] โปรดดูศัพท์บัญญัติโดยกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** หน้า 198-369 คำว่า "มลพิษ" เป็นคำสุดท้ายที่พระองค์ทรงคิดขึ้นก่อนที่จะสิ้นพระชนม์เพียงเดือนเศษเท่านั้น.

ฤทธิ์ ปราโมช ต้องการให้ใช้คำว่า ***"การปกครองแบบไทย"*** เพื่อให้คนไทยลืมคำว่าประชาธิปไตยอย่างสิ้นเชิง[86]

ในวงวิชาการก็มีการบัญญัติศัพท์มากขึ้น หรือมีการเปลี่ยนความหมายของศัพท์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา เช่น คำว่า "วาทกรรม", "วัฒนธรรม", "ชาติพันธุ์", "อัตลักษณ์", "คนชายขอบ" ฯลฯ ในบางกรณีก็มีการต่อสู้กันในการเลือกคำมาใช้ เช่น การเลือกระหว่างคำ *"โลกานุวัตร"* กับ *"โลกาภิวัตน์"* และในบางกรณีก็มีการนำศัพท์บัญญัติในอดีตมาใช้ เช่น การเรียก *"ชาติไทย"* ว่า *"ประชาชาติไทย"* เป็นต้น

ในสังคมไทยระยะหลัง ราวทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา มีการปรับเปลี่ยนศัพท์บัญญัติที่สะท้อนชัยชนะของอำนาจของรัฐและกลุ่มทุน ในที่นี้จะยกตัวอย่างกรณีการใช้คำว่า ***"ผู้ใช้แรงงาน"*** แทนคำว่า ***"กรรมกร"*** และ ***"ชนกรรมาชีพ"*** และการใช้คำว่า ***"มลภาวะ"*** แทน ***"มลพิษ"***

คำว่า ***กรรมกร*** นั้น ในรัชกาลที่ 6 ปัญญาชนนอกระบบกลุ่มหนึ่งนำโดยถวัติ ฤทธิเดช ได้ออกหนังสือพิมพ์ ***"กรรมกร"*** และรวมตัวเป็น ***"คณะกรรมกร"*** เคลื่อนไหวสนับสนุนผลักดันการต่อสู้เรียกร้องและนัดหยุดงานของคนงานรถรางในพระนคร ถวัติ ฤทธิเดชในฐานะบรรณาธิการได้ระบุวัตถุประสงค์ของหนังสือพิมพ์ ***"กรรมกร"*** ส่วนหนึ่งว่าเพื่อ *"ผจญต่อต้านต่อเหล่าอำมาตย์ทุจริตซึ่งคิดมิชอบ"* และ *"ปลุกให้พวกกรรมกรตื่นขึ้นจากหลับ...ประหารสภาพของพวกกรรมกรให้พ้นจาก**ความเปนทาษ**"*[87] ส่วนคำว่า ***"ชนกรรมาชีพ"*** นั้น กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า *"คำว่า **proletariat**...คอมมิวนิสต์นำมาใช้สำหรับผู้ไม่มีทุนหากหาเลี้ยงชีพด้วยค่าจ้างแรงงาน ข้าพเจ้าจึงได้แปลว่า **ชนกรรมาชีพ**"*[88] และคำว่า ***labour*** (travail) กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงบัญญัติว่า ***งาน, แรงงาน*** อย่างไรก็ตาม คำว่า ***Labour Office*** กลับทรงบัญญัติว่า ***สำนักงานการกรรมกร***[89]

เกษียร เตชะพีระ ชี้ให้เห็นว่า คำว่า ***"กรรมกร"*** ที่ถวัติ ฤทธิเดช จงใจเลือกหยิบมาใช้เรียกคนงานนั้นแสลงหูทางราชการเพราะใกล้เคียงกับศัพท์เก่าว่า ***"ทาษกรรมกร"*** ซึ่ง **อักขราภิธานศรับท์**ของหมอแบรดเลย์ให้ความหมายว่า *"เปนชื่อคนเปนข้าเขาใช้ให้กระทำการงานต่าง ๆ นั้น"* ดังถวัติ ฤทธิเดช ชี้แจงว่า *"ข้อที่เข้าใจกันว่า**ทาษ**ไม่มีในบัดนี้นั้นเปนอันเข้าใจผิด ถ้าหากจะมีใครลอบชำเลืองดูความเปนอยู่ของบุคคลสองจำพวก คือนายจ้างกับลูกจ้างบ้างแล้วก็จะร้องว่า 'อ้อ! **อ้ายตัวทาษ**นี้มันยังมีฉายาแฝงอยู่ในตัวลูกจ้างอีกนี่...นี่หรือเปนธรรม นี่หรือเสมอภาค? ซะ!"* การที่ความหมายของ ***กรรมกร*** ที่ถูกผูกโยงเข้ากับความเป็นทาสเช่นนี้ ทางราชการจึงพยายามรณรงค์เบียดขับทั้งนัยยะเรื่อง **"ทาส"** ของคำว่า **"กรรมกร"** และการใช้ศัพท์

---

[86] สายชล สัตยานุรักษ์, **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม "ความเป็นไทย" เล่ม 2** กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.

[87] เกษียร เตชะพีระ, ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนคำ "กรรมกร" เป็น "แรงงาน" วิธีสะกด "ปีศาจวาทกรรม" ในสังคมไทย" **มติชนออนไลน์** 3 พฤษภาคม 2555.

[88] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "ศัพท์การเมืองและการทูต" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณฯ** หน้า 210.

[89] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "รวมศัพท์บัญญัติพระองค์วรรณฯ" ใน วิทยทัศน์พระองค์วรรณฯ หน้า315.

คำว่า **"กรรมกร"** ตลอดมา เช่น **ปทานุกรม** ของกรมตำรา กระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2470 และ**พจนานุกรมฉบับราช-บัณฑิตยสถาน** พ.ศ. 2493 เมื่อนิยามศัพท์ *"กรรมกร"* ก็ระบุคำอธิบายว่า *"กรรมกร ส. น. คนงาน, คนใช้, ลูกจ้าง, เช่น ทาสกรรมกร ซึ่งพึงทราบได้ว่า **กรรมกรนั้นมิใช่ทาส**, ตรงกับอังกฤษว่า Labour (Labouring Class)."* และ *"กรรมกร [กำมะกอน] น. คนงาน, ลูกจ้าง, **เป็นจำพวกไม่ใช่ทาส** จึ่งพูดเป็นคู่กันว่า ทาสกรรมกร*

ในปี พ.ศ. 2499 เมื่อ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ เจรจากับตัวแทนขบวนการสหภาพแรงงานหัวก้าวหน้าที่เข้าพบเพื่อขอจัดงานฉลอง "วันกรรมกรสากล" ในวันที่ 1 พฤษภาคม พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ได้ยื่นเงื่อนไขต่อรองว่าจะอนุญาตให้จัดได้ถ้าหากฝ่ายคนงานยอมเปลี่ยนคำเรียกวันดังกล่าวจาก ***"วันกรรมกร"*** เป็น ***"วันแรงงาน"*** และหลังจากปี พ.ศ.2499 เป็นเวลานานกว่า 30 ปี ในสมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรี **พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์** ท่านก็ขอร้องให้ผู้นำแรงงานเปลี่ยนชื่อเรียกวันที่ 1 พฤษภาคมในทำนองเดียวกัน ในที่สุดวันที่ 1 พฤษภาคม ก็กลับกลายจาก **"วันกรรมกรสากล"** อันส่อนัยแสลงใจแบบที่ถวัติ ฤทธิเดช ใช้แต่เดิม มาเป็น **"วันแรงงานแห่งชาติ"** อันน่ารักเรียบร้อยแบบไทย ๆ ในปัจจุบัน[90] ซึ่งแน่นอนว่ากลุ่มทุนที่ลงทุนในประเทศไทยย่อมนิยมคำว่า ***"ผู้ใช้แรงงาน"*** เพื่อทำให้คนงานลืมเลือนความหมายที่ *"แรง"* เกินไปของคำว่า ***"กรรมกร"*** ไปเสีย เพราะความหมายที่ *"แรง"* เกินไปนี้จะส่งผลให้กรรมกรกระด้างกระเดื่องต่อนายจ้างได้ง่าย

การใช้คำว่า ***"มลภาวะ"*** แทนคำว่า ***"มลพิษ"*** ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนชัยชนะของรัฐและอำนาจของระบบราชการที่รับใช้กลุ่มทุนเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ใน พ.ศ.2519 มีการบัญญัติศัพท์ ***มลพิษ*** เพื่อหมายถึง ***pollution*** การประชุมของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ฯ ในเรื่องนี้ ต้องประชุมกันถึง 5 ครั้ง เพราะสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมไม่ต้องการให้ใช้คำว่า *มลพิษ* แต่ต้องการให้ใช้ *มลภาวะ* แทน แม้ว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ฯ จะยืนยันให้ใช้คำ *มลพิษ* หลายครั้งก็ตาม กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ได้ทรงพระนิพนธ์เรื่องการโต้แย้งในการบัญญัติคำว่า *มลพิษ* ไว้อย่างละเอียด มีความตอนหนึ่งดังนี้

> *คณะกรรมการฯ ได้ยืนยันศัพท์บัญญัติของ Pollution ว่า มลพิษ โดยเหตุผลที่ว่า "มลภาวะ" มีความหมายอ่อนไป...ที่ประชุมได้อภิปรายความหมายของคำนี้อย่างกว้างขวาง ...สำหรับคำนี้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งอวดล้อมฯ และสถาบันวิจัยฯ ต้องการให้คนกลัวหรือไม่ ถ้าต้องการก็ควรบัญญัติให้แรง ที่บัญญัติไว้ว่า "มลพิษ" ก็ได้สมมุติเจตนาไว้แรง...กรรมการส่วนใหญ่เห็นว่า...ความหมายที่นิยมใช้ในปัจจุบันหมายถึงความเป็นอันตราย ความเป็นพิษด้วย ไม่ว่าจะเป็นอันตรายต่อคน ต่อสัตว์ หรือสิ่งแวดล้อม...คณะกรรมการจึงมีมติเห็นพ้องเป็นเอกฉันท์ว่า ศัพท์ Pollution มีค่าหรือนัยถึงความเป็นโทษ เป็นอันตรายอยู่ด้วย คำว่า มลพิษ จึงถ่ายทอดความหมายของ*

---

[90] เกษียร เตชะพีระ, ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนคำ "กรรมกร" เป็น "แรงงาน" วิธีสะกด "ปีศาจวาทกรรม" ในสังคมไทย" **มติชนออนไลน์** 3 พฤษภาคม 2555.

Pollution ได้ถูกต้องและชัดเจนกว่ามลภาวะ และได้ให้ราชบัณฑิตสถานยืนยันมติที่ประชุมฯ ให้ทางเจ้าของเรื่องทราบต่อไป[91]

เนื่องจากคำว่า *มลพิษ* มีความหมาย *"แรง"* ในทางปฏิบัติจึงปรากฏว่ามติของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ฯ ไม่เป็นที่ยอมรับ ในขณะที่คำว่า *มลภาวะ* กลับได้รับการใช้อย่างกว้างขวางสืบมา ดังนั้น กลุ่มทุนที่ลงทุนในประเทศไทยจึงสามารถเพิกเฉยต่อ ***"มลภาวะ"*** ที่โรงงานอุตสาหกรรมของตนสร้างขึ้นซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนอย่างไพศาล และหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่โดยตรงในการสอดส่องดูแลและแก้ปัญหา ***"มลภาวะ"*** ก็มิได้ทำงานอย่างจริงจัง เนื่องจากศัพท์บัญญัติของคำว่า ***pollution*** ทำให้คนไทยรู้สึกว่าเป็นเพียงปัญหา ***มลภาวะ*** มิใช่ ***มลพิษ*** ที่เป็นอันตรายร้ายแรงนั่นเอง

กล่าวได้ว่า ในยุคพัฒนาประเทศในทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา มีการบัญญัติศัพท์เพิ่มขึ้นอีกมาก และเมื่อกระแสโลกาภิวัตน์เข้มข้นขึ้นในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ การบัญญัติศัพท์ก็ยิ่งทวีขึ้น และการต่อสู้ในการบัญญัติศัพท์ก็ยังคงเป็นไปอย่างเข้มข้นตลอดมา

ในปัจจุบัน แม้ว่ารัฐหรือชนชั้นนำจะยังคงพยายามผูกขาดอำนาจในการบัญญัติศัพท์และกำหนดความหมายของศัพท์ผ่านสถาบันต่าง ๆ เช่น ราชบัณฑิตยสถาน, กรมศิลปากร, กระทรวงศึกษาธิการ ฯลฯ แต่ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมก็ได้ทำให้อำนาจในการบัญญัติศัพท์หลุดออกไปจากมือของรัฐและชนชั้นนำมากแล้ว จะเห็นได้ว่า คนหลากหลายกลุ่มหลากหลายชนชั้น หลากหลายเพศ หลากหลายวัย ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างศัพท์ใหม่ ๆ อย่างคึกคัก โดยที่คำใหม่ ๆ ส่วนหนึ่งมิใช่คำที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ หากแต่เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นมาใหม่โดยคนไทยเอง ดังปรากฏใน **พจนานุกรมฉบับมติชน** ที่ได้บรรจุศัพท์จำนวนมากที่ *"ภาคสังคม"* ได้สร้างขึ้น พร้อมกันนั้นในการต่อสู้ทางการเมืองในปัจจุบัน ก็มีหลายฝ่ายที่เน้นความสำคัญของ *"ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข"* ในความหมายที่คล้ายกับ *"Constitutional Monarchy"* ในขณะที่ *"แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ"* ได้นำเอาคำเก่ามาใช้ในความหมายใหม่ เช่นคำว่า *"ไพร่"* และ *"อำมาตย์"* เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงของอำนาจในการบัญญัติศัพท์ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไทย จะเห็นได้ว่าในระยะหลังประชาชนมีสิทธิและอำนาจมากขึ้นพร้อม ๆ กับมีบทบาทมากขึ้นในการสร้างคำใหม่ ๆ ขึ้นใช้ อย่างไรก็ตาม การอนุรักษ์ *"ภาษาไทยมาตรฐาน"* ก็ยังคงดำเนินไปอย่างมีพลังไม่แตกต่างจากความพยายามในการอนุรักษ์ *"ประวัติศาสตร์ไทยมาตรฐาน"* ดังนั้น การต่อสู้ทางการเมืองในมิติทางวัฒนธรรม จึงเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับนักวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่จำเป็นจะต้องติดตามศึกษาเพื่อให้สังคมมีความเข้าใจความหมายระดับลึกของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการต่อสู้ในมิติทางวัฒนธรรม อันเป็นการต่อสู้ด้วยสันติวิธี เพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจให้เกิดผลดีต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

---

[91] กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, "เบื้องหลังศัพท์บัญญัติ" ใน วิทยทัศน์พระองค์วรรณฯ หน้าหน้า 362-368.

บรรณานุกรม

ศธ. 0701/29/4 เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ กรมศิลปากร ปาฐกถาเรื่องรัฐนิยม หลวงวิจิตรวาทการแสดงทางวิทยุกระจายเสียง กรกฎาคม 2482.

กรรณภิรมย์ สุวรรณานนท์, "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

เกษียร เตชะพีระ, ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนคำ "กรรมกร" เป็น "แรงงาน" วิธีสะกด "ปีศาจวาทกรรม" ในสังคมไทย" **มติชนออนไลน์** 3 พฤษภาคม 2555.

"คำกราบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ.103" ใน **ประวัติศาสตร์และการเมือง** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **การเมือง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย พ.ศ.2411-2475** กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2533.

ชุมนุมภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. "บันทึกการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานกระแสพระราชดำริเรื่องปัญหาการใช้ภาษาไทย" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** กรุงเทพฯ: มูลนิธินราธิปประพันธ์พงศ์-วรวรรณ, 2544.

ณัฐพล ใจจริง. "อ่านปทานุกรมของ สอ เสถบุตร ในฐานะวรรณกรรมทางการเมือง" **วารสารอ่าน** 1,1 (เมษายน-มิถุนายน 2551): 75-82.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ กรมพระยา. **นิทานโบราณคดี** กรุงเทพฯ : บรรณาคาร, 2514.

ธีระพันธ์ ล. ทองคำ, **การทำพจนานุกรมไทย-ไทย: อดีต-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2389-2533)**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับ ฝ่ายสิ่งพิมพ์ โครงการ 60 ปีประชาธิปไตย, 2535.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. "คำอธิบายของปัญญาชนฝ่ายที่สนับสนุนกับฝ่ายที่ต่อต้านการปฏิวัติสยาม 2475" **วารสารสถาบันพระปกเกล้า** 2,2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2547): 24-46.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, พลตรี กรมหมื่น. **ชุมนุมพระนิพนธ์ของท่านวรรณฯ** กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา, 2508.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น. **ชุมนุมพระนิพนธ์ ชุด วิทยาวรรณกรรม ของกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์** กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาคาร, 2518.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น. " **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** กรุงเทพฯ: มูลนิธินราธิปประพันธ์พงศ์-วรวรรณ, 2544.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น. **วิทยาสารานุกรม** พระนคร: แพร่พิทยา, 2514.

"นาคราช" (นามแฝง). "ความเห็นเอกชน" **หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์** (วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ.2456).

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "ภาษาไทยมาตรฐานกับการเมือง" ใน **โขน คาราบาว น้ำเน่า และหนังไทย** กรุงเทพฯ: มติชน, 2538.

ปรีดี พนมยงค์. "การถ่ายทอดศัพท์วิทยาศาสตร์สังคมจากภาษาต่างประเทศมาเป็นศัพท์ไทยสยาม" ใน **การถ่ายทอดศัพท์จากภาษาต่างประเทศมาเป็นไทย** กรุงเทพฯ: นีลนาราการพิมพ์, 2531.

มติชน, สำนักพิมพ์. **พจนานุกรมฉบับมติชน** กรุงเทพฯ: มติชน, 2547.

ภาษาไทย, ชุมนุม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. "บันทึกการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานกระแสพระราชดำริเรื่องปัญหาการใช้ภาษาไทย" ใน **วิทยทัศน์พระองค์วรรณ** กรุงเทพฯ: มูลนิธินราธิปประพันธ์พงศ์-วรวรรณ, 2544.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **จดหมายเหตุรายวัน รัตนโกสินทร์ศก 130** ปีกุน จุลศักราช 1272.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **จดหมายเหตุรายวันในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าชัชวลิต เกษมสันต์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส, 2517.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **ปกิณกคดี** กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร, 2515.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชดำรัสร้อยครั้ง** กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2529.

วัลย์ลิกา อั๋งสกุล. "การวิเคราะห์ความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ และทิศทางการเมืองไทยระหว่างนักหนังสือพิมพ์ฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายประชาชนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" วิทยานิพนธ์สาขาการหนังสือพิมพ์ ภาควิชาวารสารสนเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

วิจิตรวาทการ, หลวง. "มนุสสปฏิวัติ" ใน **รวมปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ** กรุงเทพฯ: คุรุสภา, 2515.

วิจิตรวาทการ, หลวง. "อนาคตของชาติ" ใน **อนาคต** พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร: เขษมบรรณกิจ, 2502.

สายชล สัตยานุรักษ์, **ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง "ชาติไทย" และ "ความเป็นไทย" โดยหลวงวิจิตรวาทการ** กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.

สายชล สัตยานุรักษ์. **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม "ความเป็นไทย" เล่ม 2** กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.

สายชล สัตยานุรักษ์. **พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก** กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.

สายชล สัตยานุรักษ์, “มติมหาชน” ฐานคิดทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยยุค “เชื่อผู้นำชาติพันภัย” ใน **คือความภูมิใจ รวมบทความทางวิชาการในวาระครบรอบ 60 ปี ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา** กรุงเทพ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2545.

สายชล สัตยานุรักษ์. **รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ “ประวัติศาสตร์วิธีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของปัญญาชน พ.ศ.2435-2535”** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2550.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. “นักคิดสังคมนิยมไทยในกลุ่มอักษรสาส์น (พ.ศ.2492-2495) ใน **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ วิถีนักคิด/ปัญญาชนไทย-เทศ: อดีต ปัจจุบัน อนาคต** จัดโดยศูนย์มนุษยศาสตร์เพื่อสังคม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ อาคารประชาธิปก-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10-11 มีนาคม 2543.

โสภา ชานะมูล. **“ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า** กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.

หนังสือพิมพ์กรรมกร วันเสาร์ที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2465.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, **การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4-พ.ศ.2475** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

อัจฉราพร กมุทพิสมัย. **ปัญหาภายในสังคมไทยก่อนการปฏิวัติ 2475 ภาพสะท้อนจากงานเขียนทางหนังสือพิมพ์** เอกสารวิจัยอันดับที่ 28 กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

อัศวพาหุ (นามแฝง). “ความเปนชาติโดยแท้จริง” ใน **ปกิณกคดี พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร, 2515.

อุปกิตศิลปะสาร, พระยา. **หลักภาษาไทย(อักขรวิธี วจีวิภาค วากย์สัมพันธ์ ฉันทลักษณ์)** พิมพ์ครั้งที่ 11 กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2545.

Kasian Tejapira. **Commodifying Marxism : The Formation of Modern Thai Radical Culture, 1927-1958** Kyoto : Trans Pacific, 2001.

Loos, Tamara. **Subject Siam: Family Law, and Colonial Modernity in Thailand,** Chiang Mai : Silkworm, 2002.